

שיעורים ביורה דעה שנאמרו בק"ק ישראל הצעיר ד'מ"יין לייך ע"י הרב אברהם שטיינברג – שנת תשע"א לפ"ק

[בלתי מוגה]

שיעור א'

סוגיא דתתאה גבר – יו"ד צ"א:ד'

בהערת הנימוקי הגרי"ב על הפמ"ג ושאר הפוסקים בקושייתם דלטעמיה קפילא
הנה הפמ"ג (משב"ז צ"א:ז') הביא שהכו"פ והנוב"י (קמא סי' כ"ח, ובטעות כתוב "ק"ח" בפמ"ג) הקשו היאך פליגי בעילאה או תתאה גבר, והרי לטעמיה קפילא. וכ' הנימוקי הגרי"ב לתמוה על כל הנך גאונים שהקשו כן בהביאו שהרשב"א כבר כ' במשמרת הבית (ב"ד ש"א, והוא בעמ' 28) וז"ל: ... אין לנו אלא כדברי חכמים הבקאים בהלכה הבקאין בטבעים וסומכין עליהם בזה כמו שסומכים עליהם באיסור קליפה ובנטילת מקום ובאיסור בכל ובדיני תתאה גבר ועילאה גבר ובשאר דרכי איסור והיתר שלמדנו מהם ואין אנו נשענים על בינתנו ולומר זה אפשר, וזה לא אפשר... עכ"ל.

אבל נראה שאין זה הערה על הגאונים הנ"ל. שהרי כוונת הרשב"א שם הוא לחלוק על הראב"ד שרצה להוכיח הלכה מסברת עצמו. אבל קושיית הגאונים הוא שחז"ל עצמם קבעו לנו לסמוך על קפילא וגם קבעו לנו כללי הלכה שכנראה סותרים לסמיכה על קפילא, והם אמרו והם אמרו. (ועי' בסמוך.)

(שוב נתעוררתי שאפשר לפרש שכוונת הנימוקי הגרי"ב היתה על דרך דברי הערוה"ש (צ"א:ט') שכ' ביישוב ענין זה בטוב טעם וז"ל: ... באמת הענין כן הוא דנאמנות הקפילא אינו אלא כשיש בודאי איסור לפי קבלת חז"ל אבל במקום דליכא איסור לפי הקבלה אינו נאמן, הא למה זה דומה לכלי שני דלרוב הפוסקים אינו מפליט ומבליע או כלי שלישי לכל הפוסקים, ואם יבא הקפילא ויאמר שיש בזה טעם איסור לא נשגיח... עיי"ש בהמשך דבריו בזה.) עכ"ל.

דברי הנוב"י בקושייתו מ"ט לא סמכי' אקפילא בכל זה, ותמיהה על תירוצו בזה

הנוב"י (קמא יו"ד סי' כ"ח) כ' דבשלמא בעובדא פרטית אפ"ל דקמייירי בדליכא קפילא (או לגבי תרומה – ליכא כהן) לטעום. אבל מה שיש להקשות מדוע אין עומדים על הבחינה בזה, כ' הוא וז"ל: אבל אין בחינה זו מופת חותך שהרי כתבתי שאף במקום שאפשר לפלוט, ואפילו בכלי ראשון שעל האש, אין הכרח שבדואי פלט, ולפעמים אינו פולט... עכ"ל. ולעיל שם כ' הנוב"י להוכיח, וז"ל: והראיה שם נפלה חתיכה דאיסור לקדירה אחרת חוזרת ואוסרת כבראשונה, והטעם דאלוי לא פלט כלום בראשונה הרי אפילו בקדירה רותחת שעל האש אין זה ברור שמפליט, ולחומרא חיישינן... עכ"ל.

ויש להעיר דמה שנקט הנוב"י להוכיח מהא דמחמרינן כשנפל חתיכת איסור לקדירה שנייה, עי' בחור"ד ק"ה:ט"ז שפי' באופ"א, וז"ל: ... אבל טעם עצמו אינו נסחט ע"י בישול, ויכול להטעים כמה קדירות בזה אחר זה, דאלת"ה א"כ אם נפל איסור לקדירה בס' פחות מעט וטעמו קפילא והיה בו טעם ואח"כ נפל לקדה אחרת לא יאסר, דהא חזינן שכבר יצא כל טעמו... עכ"ל.

ותמה עליו בהג' אמרי ברוך שם (ס"ק ה') וז"ל: לא אבין דבריו דלפ"ד למה מועיל ס' בכל האיסורים נימא דפולט וחוזר ופולט בתוך אותו תבשיל מטעים הרבה פעמים זא"ז כאילו נפל מחדש... עכ"ל.

עכ"פ הרי לנו מח' יסודית אם הא דאוסרים ב' פעמים בנפל איסור לב' קדירות הוא מחשש שלא יפלוט בא' מן הנפילות או מטעם דיכול להפליט ב' פעמים. ואל תתמה על זה שצידד הנוב"י לומר דלא ידעי' בודאי שתמיד יפלוט, דעי' בדרכ"ת ריש הל' בב"ח (סי' פ"ז ס"ק ב') שהביא מס' ערוגת הבשם שחקר היאך מלקי' למי שאכל בב"ח, דהיאך ידעי' בודאי שנתנו הבב"ח טעם זב"ז, וכ' בהמשך דבריו, וז"ל: ואין לומר דסמיכנן על סתמא שכל שאין ס' בודאי יש בה טעם חלב דז"א, דהא קיי"ל דאם טועם עכו"ם קפילא החתיכה ואמר שאין בה טעם אף בפחות מס' מימן לדעת רוב הפוסקים... עכ"ל. וסיכם הדרכ"ת את דעת הערוה"ב, וז"ל: והעלה דבע"כ לא

שיעורים ביורה דעה שנאמרו בק"ק ישראל הצעיר ד'מ"יין לייך ע"י הרב אברהם שטיינברג – שנת תשע"א לפ"ק

משכחת לה מלקות בב"ח אלא בנפל כזית בשר ליורה גדולה של חלב דבכה"ג שיש אומנא גדולה בודאי לוקין...עכ"ל.

אבל עכ"פ אני בעניי לא זכיתי להבין מה הועיל הנוב"י בתירוצו בזה. דהגע בעצמך הרי הדבר מוכח בגמ' שאף למ"ד דביטול הוי בששים (ולא במאה), הרי על כרחך אין זה אומר שבכל פעם יפלוט עד ס' בדיוק, שהרי קיי"ל שאם טעמו קפילא וליכא טעם מותר אפי' בפחות מס'. ולדעת רש"י (בגמ' חולין צ"ח, ועי' בטור וב"י ריש סי' צ"ח מזה) – דלא קיי"ל כוותיה – דלא סמכי' אקפילא בפחות מס', הרי מ"מ מחמרי' שאפי' בדאיכא ס', אם ישנו טעם אסור אפי' ביותר מששים. הרי הדבר מוכח שטעם וששים אינם שוים. וא"כ הדבר ברור שא"א לעשות מופת חותך ע"י טעימת קפילא להבחין אם ביטול הוא בששים או במאה, אלא א"כ נימא שהוא באופן "בערך", דר"ל שפליטת טעם הוא יותר קרוב לששים מלמאה. אבל א"כ מה הועיל הנוב"י בדבריו, שהרי ע"כ גם הוא יודה שאף שלפעמים אינו נותן טעם כלל, מ"מ בדרך כלל הוא נותן טעם יותר קרוב לס' מלמאה, וכן ברוב הפעמים התתאה גבר, ולא העילאה, אע"ג שלפעמים אינו נותן טעם עד ס' וגם לפעמים אינו נותן טעם כלל. וצ"ע. (וגם הערוה"ש (צ"א, סוף סעי' י') תמה על דברי הנוב"י, אלא שנראה מלשונו שהבין את דבריו קצת באופ"א, אבל כנראה שיסוד קושייתו הוא על דרך מה שהערנו.)

[ובכלל הענין אם ישנו מחלוקת במציאות בחז"ל, עי' ערוה"ש יו"ד סי' ק"ג סעי' כ"א, ועי' שו"ת אפרקסתא דעניא ח"א סי' ק"ח – תשובה שלמה בנושא זה. ופשטות הענין נראה שהאחרונים נקטו שלא יחלקו בדבר שניתן להבחין, אבל היכא שא"א להבחין, שפיר אפשר לחלוק בענין. וא"כ זהו גופא נדונו של הנוב"י דידן.]

בענין תתאה גבר בלח בלח וכשאיין כמותן שוות

הנה חקרו האחרונים באם איכא לדין תתאה גבר גם בלח לתוך לח. ובפשטות שזה תלוי על הבנת הסוגיא שבת מ"ב ע"א, דשם איתא דלדעת בית הלל אסור לשפוך צונן לתוך חמין בכלי ראשון בשבת. ורש"י שם פי' דזה מדין תתאה גבר. אבל התוס' שם (ד"ה נותן אדם חמין) הקשו ע"ז דא"כ סוגיא זו קשה לרב דס"ל עילאה גבר. ולכן פירשו דקמירי כששל מטה מרובים (דכן משמע לשון "לתוך צוננים" לדעתם).

ולפי"ז ה' נראה מבואר דלדעת רש"י שייך דינא דתתאה גבר גם בלח בלח. ולדעת התוס' נראה מבואר דלא שייך תתאה גבר רק כשכמותן שוות. וכן נקט הערוה"ש (צ"א:י"ב) דהכי מבואר בדעת התוס'. (וכבר הקשה בבדי השלחן – ציונים צ"א:ע"ז – דלא משמע דבעי' כמותין שווין מהסוגיא שם פסחים ע"ו ע"א גבי נטף מרוטבו על החרס. וכן הקשו אחרים נמי.)

אלא דהמעין היטב בדברי התוס' דשם יראה שאין זה כ"כ פשוט. דהנה אם באנו להקשות אמאי לא הקשו למד"ס עילאה גבר, אף אם נימא דקמירי בכשלמטה מרובין, מ"מ קשה דהול"ל בשלמא למ"ד תתאה גבר, אלא למ"ד עילאה גבר...הב"ע בשנפלו למרובים. אלא דממאי דלא מצינו שאמרו הכי, נראה הוה פשוט להו דבכלל לא שייך כל הענין של תתאה או עילאה גבר. ועל כן נראה יותר כמש"כ הריטב"א שם (ד"ה ת"ר נותן, ונראה מדבריו דמפרש הכי בדעת התוס') שהטעם דלא שייך הכא כל ענין עילאה-תתאה גבר הוא משום דלא שייך כלל הכי בלח בלח. ואלא דמאחר דלא שייך כלל זה, א"כ צלה"ב מ"ט אמנם חמין לתוך צונן מותר, ואילו להיפך אסור. ולזה משנינן משום שהתחתון מרובה. ולפי"ז ליכא למידק מינה כלל דבכמות מרובה לא שייך תתאה גבר.

והנה הטור או"ח סי' ש"ח נקט כדעת רש"י שטעם הדין הוא משום תתאה גבר, כרש"י שם שבת מ"ב ע"א, ודלא כדעת התוס' שם. והקשו עליו שאין זה דרך הטור למינקט כרש"י במקום שהתוס' הוכיחו כנגדן. ועי' ט"ז או"ח ש"ח סוס"ק י"ח שכ' לתרץ משום שרק למד"ס עילאה גבר צריכים לאוקמיה בתחתון מרובה, אבל למד"ס תתאה גבר אי"צ לשום אוקימתא וא"ש. וזה מורה שהט"ז הבין כפשטות דברי התוס', ושלא כהריטב"א. והיוצא מדברי הטור והט"ז דתתאה גבר שייך גם בדבר לח, ושלדעת התוס' ליכא דין תתאה גבר כשאין כמותן שוה.

שיעורים ביורה דעה שנאמרו בק"ק ישראל הצעיר ד'מיינ ליינ ע"י הרב אברהם שטיינברג – שנת תשע"א לפ"ק

דעת היד יהוד' כשאין כמותן שוות – שבת לעומת יורה דעה
והנה ביד יהוד' (ק"ה:י"ב בפיה"א בא"ד בקטע המתחיל: "כתב המ"א בא"ח סי' רנ"ז...") כתב להקשות ממאי דמצינו לגבי שבת דכשהצוננים מרובים מותר לשפכם לתוך כלי ראשון חם (רמ"א בשם הטור או"ח שי"ח:י"ב, עיי"ש), ואילו לגבי דיני תתאה גבר בהלכות מאכלות אסורות לא משמע כן. (כן נקט היד יהוד' עכ"פ ריש דבריו, וע' בסמוך.)

[מה שנקט היד יהוד' לדייק ("משמע ה"ה אם החלב...") מדברי הב"י צ"א:ג' דאפי' חלב צונן הרבה שנפל לתוך בשר מועט אמרי' תתאה גבר, המעיין יראה שאין זה מוכרח. אבל מש"כ לדייק כן מהש"ך (צ"א:ה', ובטעות נרשם צ"א:י' ביד יהוד') אמנם נראה שדברי הש"ך משתמעם כדבריו.]

ומחמת קושיא זו כ' היד יהוד' לחדש דאע"פ שהתתאה גבר, ויכול לבשבל בין לגבי שבת ובין לגבי יו"ד, מ"מ הרי בשבת האיסור הוא רק "אם נעשה איזה פעולה בבישול" – דר"ל שלמעלה נתחמם המאכל. משא"כ לגבי יו"ד שהכל סובב על ענין בליעה ופליטה, ואף אם נתקרר מיד לאחר שנתבשל, מ"מ הרי סו"ס בישל כדי להפליט ולבלוע. וחדוש הוא. וכבר הערנו שאם נימא (כפי שמשמע מהריטב"א) שכל ענין תתאה גבר לא שייך בלח בלח, הרי אי"צ לדחוק בזה. (אלא שלא כן דעת הפוסקים, שהכריעו כרש"י, וכנ"ל.)

שיעור ב'

כשהתחתון צונן אם גם התחתון בעי קליפה – דברי השפת אמת והמאירי
בגמ' (פסחים ע"ו ע"א) – חם לתוך צונן... כיון דחם הוא אדמיקר ליה אי אפשר דלא בלע פורתא, קליפה מיהא ניבעי... ע"כ. נקטו הראשונים והפוסקים דהא דבעי' נטילת קליפה בתחתון צונן הוא בין מן התחתון ובין מן העליון (אלא שדנו בענין אחר, דהיינו כשהוא דבר לח אם שייך ביה איסור קליפה כדבסמוך).

אבל מלשון הגמ' באמת אינו מבואר כן. וכך העיר השפת אמת על אתר, וז"ל: לכאורה היה נראה מלשון הגמ' דדוקא דבר החם בעי קליפה דעד דמתקרר מהשני התחתון אדהכי בלע מעט, אבל הצונן אפשר דלא בעי קליפה דאינו מתחמם כלל, הואיל והוא הגובר, אכן התוס' כתבו להדיא דשניהם צריכין קליפה, ובחי' הרשב"א בחולין (ק"י"ב ע"א) כ' דבפ' כיצד צולין מסקינן דהתחתון הצונן מתחמם מהעליון ובולע בעי קליפה ע"ש, אבל צ"ע דאין מפורש כן בהדיא בגמ', עכ"ל.

והעירוני ר' ארי ויינטרוב נר"ו שבבית הבחירה לרבינו המאירי ז"ל כנראה שפי' כדעת השפת אמת (המעין שם במאירי יראה כמה דברים מחודשים בבאור סוגייתינו, אבל זהו הנוגע לנו כעת) דז"ל שם:....בשר חם לתוך חלב צונן קולף את הבשר והחלב מותר **שאין החלב מקבל חום העליון בכדי שיהא בולע כלום, אדרבה מקרר הוא את העליון**, אלא שהעליון עד שהוא שווה להתקרר בולע מעט מתחתונו וטעון קליפה... עכ"ל. הרי שלדעת המאירי הטעם שאין החלב בעי קליפה הוא משום שהוא התחתון הגובר (ולא משום שהוא דבר לח, כמו שדנו הפוסקים שיובאו בסמוך).

אבל כנ"ל, לא כן נקטו הפוסקים להלכה.

הערה על הט"ז במה שהביא מהראשונים בפירוש ענין "אדמיקר ליה בלע" בתתאה גבר (והמשך מהנ"ל)

הט"ז צ"א:ו' כ' וז"ל אמרינן הטעם דאדמיקר ליה בלע, פירש רש"י שמצננו, ובאיסור והיתר הארוך כלל כ"ט כתב שמכביד עליו וכן במרדכי פכ"ה, עכ"ל. ומדברי הט"ז משתמע שלדעה השנייה הטעם דבעי' קליפה בתחתון צונן הוא משום שאין החמימות גובר, מ"מ הכובד גורם לבליעה ופליטה.

שיעורים ביורה דעה שנאמרו בק"ק ישראל הצעיר ד'מ"יין ליינ ע"י הרב אברהם שטיינברג – שנת תשע"א לפ"ק

והנה ה' נראה לפי"ז שבדאי הנך ראשונים דס"ל כהך דעה שנייה בבאור ענין "אדמיקר ליה" ס"ל דגם התחתון בעי קליפה (ודלא כהמאירי הנ"ל).

אלא שבאמת יש להעיר בכלל על דברי הט"ז הנ"ל שהם קצת קשים, שהמעין במקורות שציין להם יראה שלא כתבו כן להדיא, שהרי באו"ה הארוך בבאור ענין תתאה גבר כ' בא"ד וז"ל: "...והכא **שהחם למטה** הוי כחם בתוך חם דהעליון מכביד על התחתון ומפליטו, והילכך תתאי גבר בין לחמם בין לקרר, בין לקולא בין לחומרא... עכ"ל. הרי שהזכיר הענין שמכביד עליו לגבי כשהתחתון חם, ועיי"ש שאינו ברור אפי' דזה קאי גם על צונן למטה. אבל נראה שהט"ז דייק ממש"כ האו"ה להלן בדבריו שם לגבי צונן למטה בלשון "דאדמיקר ליה בלע", ולא כ' "אדמיקר ליה בלע", דמשמע שהוא מלשון יקר, ולא מלשון קר. וגם מסברא נראה שאם ישנו לענין הכבדה, הר"ז נוגע בין בתחתון חם, ובין בתחתון צונן.

וגם במרדכי בפרק כל הבשר (תשט"ו) שציין לו הט"ז כ' וז"ל: "וי"מ דאין חילוק בין רותח ע"י מלח בין רותח ע"י האש... **דמחמת שמכביד אחד על חבירו מפליטו**, ולא נראה לר"י שהרי דין תתאה ועילאה גבר מייתי מנטף רוטבו של פסח על החרס וחזר עליו... ואין שום כובד בנטיפה... עכ"ל. הרי שגם המרדכי לא הביא דעה זו אלא כדעה שדחאה הר"י, וגם לא הביא ענין כובד אלא לגבי היכא דאמרי' שמפליטו, ושפיר ה' אפשר לפרש דזהו דוקא כשהחם למטה. אבל כנראה דס"ל להט"ז דמאן דס"ל הכי לגבי חם למטה, יפרש הכי נמי בצונן למטה וכבאור ענין "אדמיקר ליה בלע." (ולפי דברי המרדכי שמחמת הכובד הוא "מפליטו", היה שפיר אפשר לפרש אפילו שהאיסור קליפה קאי רק על העליון, וכדעת המאירי.)

בענין ניצוק חיבור, ולהלכה

ז"ל החוות דעת (צ"א:ו) דתתאה גבר – ונראה דדוקא בדבר גוש כיון שמחובר הוא יכול התתאה להבליע בכולו אבל דבר לח לא מיקרי חיבור ואם עירה דבר לח צונן על איסור רותח אינו נאסר כל הקילוח רק מה שנגע בהאיסור כמבואר בסימן ק"ה ס"ג בהג"ה גבי אסור לערות מכלי שיש בו שומן... [עיי"ש בהמשך דבריו] עכ"ל.

ואין לטעות ממש"כ בתחילת דבריו "אבל דבר לח לא מיקרי צונן" – דמשמע קצת כאילו ר"ל שדיני תתאה גבר אינם שייכים לדבר לח, דזה בודאי אינו, אלא רצונו לומר בדבר גוש, הכל נחשב כאחד, משא"כ בדבר לח, רק מה שנוגע לתחתון, ולא כל הקילוח.

והנה מה שציין החו"ד לסי' ק"ה סוסעי' ג' בהגה, ז"ל הרמ"א שם: אסור לערות מכלי שיש בו שומן כשר לנר דולק שיש בו חלב או שומן איסור, עכ"ל. ובט"ז שם ס"ק ו' הביא שבאו"ה כ' הטעם משום דתתאה גבר ומחבר בנצוק. ובש"ך שם משום דההבל עולה מהנר. וכבר דנו הראשונים והפוסקים בענין זה שהוא ממתני' מכשירין ה': ודנו אם מדמים דיני או"ה לדיני טומאה דהתם. והרמ"א כ' דין זה רק לכתחילה, ושלא לחוש בדיעבד (ומזה הוא שדייק בחו"ד הנ"ל שאין כאן מדין תתאה גבר על כל הקילוח, דא"כ ה' אסור אפי' בדיעבד.)

אבל עכ"פ עלינו לברר להלכה אם חוששים לזה לכתחילה גם בשאר מקומות וכגון לשפוך מים צוננים לתוך כלי בשרי רותח. ועי' בשו"ת מקור ברוך ח"א סי' ד' (שציין לה בדרכ"ת ק"ה:ק"א) שכ' ליישב מנהג העולם עפ"י מה שהביא כמה מקורות שמשתמעות שאין חוששין בזה. ואינו ברור אם כוונתו לומר דלא קיי"ל כהרמ"א בזה, או שיש לחלק בין העובדאות. אבל עכ"פ הביא בסו"ד להוכיח דאין חוששין לזה מהט"ז או"ה ס"ס תנ"ג שכ' בזה"ל: הנשים נוהגות שלא להשתמש בקדירה ששופכין רותחין על האבן שמכשירין בו כלים מטעם שהריח של חמץ נכנס בו, ואין בו ריח ולא טעם, דאין בו איסור כלל בפסח, עכ"ל.

ומצאתי בשו"ת משנה הלכות ח"ט סי' קנ"ח שכ' ליישב מנהג העולם להוסיף שמן מצלוחית סתמית לתוך מאכל בשרי שמטגנים בו ואין חוששים. וכ' כמה סברות שאין לך בו אלא חידוש בדברי הרמ"א. והעיקר **שכל שאינו בקרוב עד שהזיעה תהא יס"ב, אין לחוש.** (אבל מש"כ שכל החשש הוא מחמת דבר מועט שבדאי

שיעורים ביורה דעה שנאמרו בק"ק ישראל הצעיר ד'מיינ ליינ ע"י הרב אברהם שטיינברג – שנת תשע"א לפ"ק

יתבטל, ושלגבי בב"ח כיון שאיננו דבר איסור, הרי ליכא דין אין מבטלין איסור לכתחילה, אין זה דבר מוסכם – ע"י בדרכ"ת צ"ט:ט"ו בשם הצמח צדק, דמוכח דלא ס"ל כן, אלא דאף בבשר לתוך חלב ולהיפך אין מבטלין לכתחילה, ואכ"מ).

ומדברי התרה"ד (פסקים סי' ק"ג) חזי' להדיא דלא ניחא ליה בחומרא זו, על כן דעת הפוסקים שלא להחמיר בו כ"כ.

שיעור ג'

בענין חתיכה עצמה נעשית נבילה – טושו"ע צ"א:ג-ד'

הערה על היד היד יהוד' בדיון יסודי בענין בב"ח וחנ"נ

הנה ענין חתיכה עצמה נעשית נבילה מוזכר בגמ' לגבי בשר בחלב (חולין דף ק"ח ע"א) ולגבר שאר איסורים (ק' ע"א), אלא שלגבי שאר איסורים ניתן להבין שאינו אלא למאן דסבר דמין במינו אסור במשהו. וא"כ לדין דלא קיי"ל הכי, היה יוצא דליכא לדין חנ"נ אלא לגבי בשר בחלב, ולא בשאר איסורים. וכן הוא אמנם דעת הר' אפרים ודעימיה המובאה בראשונים ופוסקים. והדברים ארוכים וידועים.

וכ' הר"ן ואחרים (והכי נקטי' להלכה – ע"י ט"ז צ"ב:י"א – אף שישנם חולקים ע"ז – ע"י בשיעורים הבאים) דלדין היוצאים ביד רמ"א, ואמרי' חנ"נ גם לגבי שאר איסורים, היינו רק מדרבנן. וכללא דחנ"נ לא שייך מדאורי' אלא לגבי בשר בחלב.

וישנם באמת ב' מקומות אפשריות של דין חנ"נ מדרבנן: א) לגבי שאר איסורים ב) לגבי בשר בחלב מדרבנן. ומסתבר לומר שאם ספק בדינו בגדר א' מהם, שיבוא חבירו ויגיד עליו. ונחזור לזה בסמוך.

והנה הטעם דאמרי' בבשר בחלב דישנו לדין חנ"נ מדאורי' הוא פשוט, וכמו שכ' התוס' (ק' ע"א ד"ה בשקדמ) ומובא בש"ך (צ"ב:י') וז"ל: הטעם כתבו הפוסקים משום דבשר וחלב כל חד באפי נפשיה שרי, וכי איתנהו בהדי הדדי אסור, הלכך הבשר עצמו נעשה איסור משא"כ בשאר איסורים, עכ"ל.

אבל עפ"י כלל זה מצינו פלוגתא גדולה בין גדולי הפוסקים אם אמנם אמרי' חנ"נ לגבי בשר טמאה בחלב טהורה, ולגבי בשר טהורה בחלב טמאה. דלדעת הב"י בסי' פ"ז לא אסרו חכמים תערובות אלו משום בב"ח, כיון שבלא"ה המאכל אסור (מטעם שהבשר או החלב בא מטמאה). ואילו הב"ח (שם) טען שאמנם כן גזרו חז"ל איסור בב"ח בכה"ג דנפק"מ לדין חנ"נ (ששייך גם לדין חתיכה הראויה להתכבד, שאינה בטילה, וחנ"נ נחשב איסור מחמת עצמה, ולא כאיסור בלוע). והט"ז (פ"ז:ב') חלק על חמיו בזה, והחזיק בדעת הב"י.

והנה היד יהודה עפ"י עומק הבנתו ועוצם סברתו בענינים אלו קבע מסמרים להלכה (ע"י בפיה"א פ"ז:ד', וכן שם צ"ב:ט"ו) באמרו שאם אמנם מצינו דין בב"ח, א"א לומר בשום אופן שלא יהא בו דין חנ"נ. שהרי כל ענין בב"ח אינו ענין של בליעת איסור, שהרי החלב שנבלע בבשר היתר הוא, וכן טעם הבשר הנפלט לתוך החלב היתר הוא, אלא שכשנותנים טעם זב"ז אמרה תורה שנעשו לאיסור, וזהו יסוד חנ"נ, וזהו יסוד איסור בב"ח. וא"כ, לדעת היד יהוד', אם מצינו ענין בשר בחלב מדרבנן, על כרחך לומר שגם בו איכא לדין חנ"נ שזהו עצמו של בב"ח, וזולת זה, אין שום מובן לאיסור בשר בחלב כלל. ועפ"י יסוד זה כ' היד יהוד' דגם כשכבר נאסרה חתיכה מטעם בשר בחלב, ושוב נפל לקדירה אחרת ואוסרת חתיכה אחרת, גם בזה אמרי' חנ"נ, אע"ג שכבר הי' החתיכה הראשונה אסורה, שהרי כל שבאים מדין בב"ח על כרחך אזיל עם הכלל דחנ"נ.

והיד יהוד' (בב' המקומות הנ"ל, בפרט בסי' פ"ז ס"ק ד') ג"כ טען שכדבריו היא כוונת הט"ז (פ"ז:ב'). ועפ"י השיג על הפמ"ג (שפ"ד צ"ב:י') ואחרים שלא הבינו כן. ונציע כאן חלק מדברי הט"ז שם, וז"ל: דהא עיקר הטעם לרבינו אפרים דמחמיר בבשר בחלב הוא מטעם שכל אחד בפני עצמו מותר, רק בתערובת אסורים

שיעורים ביורה דעה שנאמרו בק"ק ישראל הצעיר ד'מיינ ליינ ע"י הרב אברהם שטיינברג – שנת תשע"א לפ"ק

ונעשים גוף אחד... וזה לא שייך כאן במין אחד טמא דהא בלאו הכי יש בו איסור מן התורה, ואם כן הוי כשאר איסורים, ואין לומר דרבנן גזרו בזה לומר חתיכה עצמה נעשית נבילה אטו שאר בשר בחלב דאורייתא, דאם כן גם בבישול והנאה היה להם לגזור כן, כיון שאיסור אכילה יש בלאו הכי מן התורה... עכ"ל. ונראה שהיד יהוד' יפרש דבריו בא הט"ז לפרש **שליכא טעם** לגזור בב"ח בכה"ג, ובסו"ד ("ואין לומר...") בא להוכיח דעל כרחק לא גזרו בכה"ג, דליכא מציאות של גזירת בב"ח בלא איסור הנאה.

והנה אף שעפ"י סברא נראים דברי היד יהוד' נכונים למאוד, מ"מ מצינו מקום לפקפק בהם.

ראשית, ע"י בב"י מה שהביא שישנם ראשונים הסוברים דאמרי' חנ"נ בשאר איסורים, אבל ישנם מהם הסוברים רק בלח בלח אמרי' לדין חנ"נ. וישנם סוברים להיפך דאמרי' חנ"נ בשאר איסורים, אבל לא בלח בלח. ועיי"ש בסברות הנך שיטות -- שדבר גוש ניכר טפי, או שבדבר לח נתערב טפי. והדבר ברור שגדרים אלו אינם שייכים כלל לעיקר דין חנ"נ דלגבי בשר בחלב, שלגבי בשר בחלב דחנ"נ דאורייתא ליכא לחלק כלל בין לח ליבש. הרי לנו שבדיני חנ"נ דרבנן, שינו חכמנו את גדרי הדין מכפי שהוא מופיע בחנ"נ דאורייתא. ולענ"ד דון מינה לדין בב"ח דרבנן דשפיר אפשר לומר שגדריו, ודין חנ"נ שבו, לא אזלי כפי כללי חנ"נ דאורייתא.

ועוד יש להעיר, דע"י בב"י שהביא את דעת הראב"ד ושיש סוברים שזוהי גם דעת הרי"ף, דלא אמרי' חנ"נ כלל, אף בבב"ח, אלא למאן דסבר מין במינו במשהו. הרי שמצינו ששייך להבין איסור בב"ח אפ"ל בלא דין חנ"נ כלל. ושלא כדברי היד יהוד' דהיינו הך.

זאת ועוד, יש להעיר עמש"כ היד יהוד' שדברי הט"ז מתפרשים כדבריו. דהנה הט"ז בא"ד בהשיגו על דברי חמיו, דנפק"מ מבב"ח בבהמה טמאה לדין חתיכה הראויה להתכבד, כ' וז"ל: וכאן לא שייך לומר כן [פירוש – דבב"ח כיון דאמרי' ביה חנ"נ, ממילא הוי בדין איסור מחמת עצמו דאמרי' ביה דחתיכה הראויה להתכבד אינה בטילה] דיש באחד מהם איסור דאורייתא בלאו תערובת בשר בחלב משום הכי **הוי בשר בחלב שלו על כל פנים לא גריע משאר איסור בלוע**, ואין בו משום ראוי להתכבד... עכ"ל. הרי להדיא שהט"ז הזכיר לדין בב"ח דרבנן דהוי רק כאיסור בלוע. ואילו לדעת היד יהוד' דבר זה לא ניתן להאמר. ודו"ק.

הרי שאע"ג שסברת היד יהוד' דא"א לשום דין בב"ח בלא חנ"נ עולה שפיר, לענ"ד השפלה נראה שלא כן דעת הפוסקים. וצ"ע.

שיעור ד'

עוד דיונים בענין חתיכה עצמה נעשית נבילה – (שייך לטושו' ע סי' צ"ב, צ"ד, וק"ג)

נפק"מ מדין חנ"נ לדין בליעות איסור שנפלטו מקדירה לתוך התבשיל – מח' הפוסקים

כבר ראינו בשיעורים הקודמים שישנן ב' נפק"מ אפשריים מהא דקיי"ל חנ"נ, הא' – דמשערים בכל האיסור לדין ביטול, והב' – דאמרי' חתיכה הראויה להתכבד אינה בטילה. (יש להדגיש דנפק"מ זה שייך רק בבב"ח, דאף להמחמירים לומר חנ"נ בשאר איסורים לא אמרי' דחתיכה הר"ל להתכבד אינה בטילה בכה"ג כמבואר בשו"ע ק"א:ב').

וכאן באנו לדיון יסודי באם ישנו עוד נפק"מ מדין חנ"נ, והוא באם אמרי' דקדירה שקיבלה טעם מאיסור, ושוב מבשלים בה דבר מותר כגון מים, אם אמרי' דכשנאסרו המים מחמת האיסור, דנעשו נבילה כדי שכשמובלעים שוב המים לתוך הקדירה, בעי' למנות מחדש השיעור מעת לעת – לדין נותן טעם לפגם, או אם נימא דרק בליעות האיסור שבתוך המים הם האסורות, והם נשארות בטיבם הראשון, ואין בהם כח לאסור אלא עד סוף המעל"ע של בליעתם הראשונה לתוך הקדירה.

שיעורים ביורה דעה שנאמרו בק"ק ישראל הצעיר ד'מיינ ליינ ע"י הרב אברהם שטיינברג – שנת תשע"א לפ"ק

והב"י ק"ג:ז' הביא מן הסמ"ק שכ' להדיא כצד הא' הנ"ל, שכך ביאר הסמ"ק את טעם דינו של הס' התרומה שאם בישלו מים בתוך המעל"ע, צריכים למנות מחדש את השיעור מעל"ע לדין נטל"פ. אבל הש"ך צ"ד:כ"ב (וע"ע בדבריו ק"ג:י"ח) טען דע"כ הטור יחלוק על הסמ"ק הנ"ל בטעם ענין זה, שהרי לדעת הטור ל"א חנ"נ בשאר איסורים (כדעת הר' אפרים), ומאידך העתיק את דינו של הס' התרומה. וכן הביא הש"ך עוד ראשונים שלדעתו יחלוקו על הסמ"ק, ויפרשו הטעם דמונים מחדש לדין נטל"פ הוא משום דלא אמרי' נותן טעם בר נותן טעם אלא בדבר שלא נאסר עדיין, אבל במה שנאסר כבר, הרי כל שנבלע לתוך תבשיל, הרי יאסור מחדש. (ובחוו"ד צ"ב:י"א – דלפי"ז גם נפק"מ בין הב"י והש"ך באם משערים כפי שיעור האיסור המדומע במים או בכולה, עיי"ש.) ואכמ"ל, אבל עכ"פ חזינן מח' הב"י והש"ך באם ישנו עוד נפק"מ מענין חנ"נ.

בב"ח שכבר נאסר באם גם בו אמרי' חנ"נ על מה שאוסר אח"כ – מח' הראשונים והפוסקים

ובדברי הב"י והש"ך במקומות הנ"ל מצינו עוד מח' יסודית, והוא באם אמרי' לדין חנ"נ רק כשהבשר מתערב עם החלב (דכל חד באפיה נפשיה שרי וכו') או אפי' לאחר שכבר נעשה בב"ח, ועכשיו בא הבב"ח לאסור עוד מאכל אחר, אם גם בזה אמרי' חנ"נ.

דעי' בב"י בסי' ק"ג (סעי' ז') שכ' דקדירה שכבר נאסרה מחמת בב"ח, אם בשלו בה מים, בודאי לכו"ע אמרי' חנ"נ על המים, ואין מונים מעל"ע אלא משעת חימום המים (זולת לדעת הסמ"ק החלוק וסובר דדין חנ"נ לא שייטיה לענין זה של התחדשות טעם האיסור, עיי"ש). הרי להדיא דדעת הב"י דדין חנ"נ בב"ח שייך אף לבב"ח שכבר נאסר.

וכן מבואר גם דעת הב"ח (צ"ו:ג') שכ' שאם נניח שסכין של גוים מסתמא בלוע מבב"ח, אז הוה אתי שפיר דאמרי' חנ"נ על כל הצנן שחתכו בסכין גוים, אפי' לשיטת ר' אפרים בחנ"נ (אלא שכ' הב"ח שאין להניח שאכן בלוע מבב"ח). הרי שדעת הב"ח ג"כ כהב"י בזה.

אבל מצינו שהדרישה כ' להדיא שלא כהב"י, דז"ל (צ"ד סוס"ק ג'): ...דמאי שנא בלוע באיסור בשר בחלב משאר איסורים, דלא החמיר ר' אפרים בבשר בחלב כי אם בתחלת בישול יחד משום דכל אחד הוא היתר בפני עצמו, ובהצטרפם נעשה האיסור משניהן והוה כגוף האיסור... עכ"ל. הרי להדיא דס"ל דלא כהב"י והב"ח, אלא כהש"ך.

וכן מצינו להש"ך בכמה מקומות שחלק על הב"י בזה. דעי' בדבריו צ"ד סוס"ק כ"ב ("ועוד כ' הב"י...") וכן בסי' ק"ג ס"ק י"ח בסו"ד. והחו"ד (צ"ב:י"א) השתמש בסברא זו של הש"ך ליישב תמיהת הש"ך עצמו (צ"ב:ט"ו) מדוע כ' האפי' רברבי "מיהו בבשר בחלב יש להחמיר אף בלח" – וטען הש"ך הרי אין זה חומרא אלא מעיקר הדין. לזה כ' החו"ד דאפשר דהא דאמרי' חנ"נ גם על מה שנאסר מחמת בב"ח שכבר נאסר (ר"ל מאכל סתמי שנאסר מחמת בב"ח) – זה אינו מעיקר הדין אלא מחומרא. ועל זה קאי דברי האפי' רברבי.

והנה הש"ך אזל צעד הלאה וכ' דלא רק כשבאים לאסור מאכל סתמי מבב"ח שכבר נאסר לא אמרי' חנ"נ, אלא גם כשבאים לאסור עוד בשר או עוד חלב מחמת בב"ח שכבר נאסר, גם בזה לא אמרי' לדין חנ"נ. שכך כ' הש"ך בסי' צ"ד ס"ק ד' (ואכמ"ל בבאור הציור, והדעות השונות בהבנתה): והלכך כשתחבו פעם שנית תו ליכא למימר דנעשה נבילה, דכיון שכבר נאסר הכף לא נעשה נבילה, א"כ אפילו תחבו הרבה פעמים סגי בשני פעמים ששים... עכ"ל. (עיי"ש להבנת הציור.)

אבל עיי"ש בחוו"ד (צ"ד:ד'), וכן תמהו אחרים על הש"ך (דלפי"ז כל שמערבים עוד בשר או עוד חלב לתבשיל של בב"ח שהתבשלה כבר, לא נימא חנ"נ אלא על הבשר בחלב שהי' שם בראשונה. ולדעת החו"ד דבר זה לא ניתן להאמר כלל.

שיעורים ביורה דעה שנאמרו בק"ק ישראל הצעיר ד'מיינ ליינ ע"י הרב אברהם שטיינברג – שנת תשע"א לפ"ק

בשיטת הב"י דגם בבב"ת שכבר נאסר אמרי' חנ"נ – מדאורי' או מדרבנן – עיון בדברי הפוסקים

הנה לענ"ד מפשטות לשונות של הב"י והב"ח שציטטנו לעיל משמע דהא דסבירא להו דאמרי' חנ"נ גם על בבב"ח שכבר נאסר – שזה דין דאורי'.

אלא שלא כן דעת כמה פוסקים בהסברת דבריהם דע"ל בלשון הש"ך (צ"ד סוס"ק כ"ב) שכ' בדעת הב"י והב"ח וז"ל: "ואולי ס"ל דכיון דבא מבשר או עוד חלב – אף אם נימא שבזה אמרי' חנ"נ מדאורי', מ"מ לגבי בבב"ח שכבר נאסר ושוב בא לאסור מאכל סתמי ממנו ה' נראה לומר דאין בזה דין חנ"נ מדאורי'. אבל ע"י היטב בדברי רעק"א (צ"ב:) שרצה הוכיח את שיטת הב"י בס"ק ק"ג (לגבי בבב"ח לתוך מים) מדין טיפת חלב שנפלה על הבשר – דנראה לומר שמה שאסור כל החתיכה בא מדין חנ"נ, עיי"ש. הרי שנקט שגם החנ"נ של הב"י הוא מדין דאורי'. וכן עולה גם מדברי הפר"ח (צ"ד סוס"ק ד') שג"כ רצה להוכיח שהעיקר כהב"י ממה שה' חייב מלקות בעובדא של הוספת בשר או חלב. הרי שגם הפר"ח לא חילק ביניהם. נמצא שדעת הפר"ח ורעק"א בהבנת שיטת הב"י דהבא מבב"ח אמרי' ביה חנ"נ – שזה מדאורייתא.

שיעור ה'

שו"ע יו"ד צ"ב:ב' – עוד בענין חנ"נ

למד"ס דל"א חנ"נ בדבר לח (בשאר איסורין), מתי נקבע האיסור? – דברי הנוב"י והרעק"א
ע"י פ"ת צ"ב:ב' מה שהביא מהנוב"י ס' נ' שציידד לומר דאף להרמ"א דבמקום הפסד גדול לא אמרי' חנ"נ בשאר איסורין בדבר לח, מ"מ אם שפך שומן ונקרש, ושוב נתערב ונימוח בשומן אחר אפשר דהוה כדבר יבש, כיון שהיה קרוש. אבל מצד שני כ' הנוב"י דאפ"ל דכיון דבשעה ששפך את השמן ה' לח (ואז הוא שנתערב האיסור) כיון דלא אמרי' חנ"נ בשעת נפילה, שוב אין לומר חנ"נ לאחר זמן כשנקרש (שהרי לא ניתוסף בו איסור אז).

והנה ע"י בחי' רעק"א (צ"ב:י"א) על מש"כ הט"ז "דדוקא כשנתערב איסור לח בהיתר יבש אמרינן חתיכה נעשית נבילה מטעם חשיבות כי החתיכת איסור ניכר ומובדל..." – הביא רעק"א שישנה כנראה מח' בין המרדכי והרשב"א בזה, שמה שציטט הט"ז הוא מדברי המרדכי – ולפי"ז הכל תלוי באם ה' חשוב בשעת הבליעה. ולפי"ז אף אם נתרסק החתיכה לאח"כ, אכתי נימא חנ"נ. אבל הרשב"א שכ' הטעם לדין זה משום "דבחתיכה כיון שנשאר באיסורה, מה שאין כן בלח דהכל נבלל..." – לפי"ז אם נתרסק אח"כ הוי כדבר לח.

והנה לפי"ז יש לציין שמה שחקר הנוב"י לגבי השומן אם נחשב יבש או לח (באם אזלי' בתר שעת נפילה או בתר שעת ההקרשה) – כל זה רק אליבא דדעת המרדכי, דאילו לפי דעת הרשב"א שהעיקר תלוי באם נתערב יפה, הרי בודאי יש להקל בעובדא דהנוב"י.

שו"ע יו"ד צ"ב:א'

"ניער מתחילה ועד סוף": ביאורם של הפוסקים בדברי הרמב"ם, ודיון בחידושו הגדול של הערוך השלחן

לשון השו"ע צ"ב:ב' – "במה דברים אמורים בשלא ניער הקדרה בתחילה... אבל אם ניער מתחילה ועד סוף או שכיסה משעת נפילה ועד סוף הכל מצטרף לבטל החלב". והכל נתקשו בלשון זה שהעתיק המחבר מהרמב"ם ד"מתחילה ועד סוף". והטור כ' "ונראה שאין צריך רק שינער או יכסה מיד בשת נפילה, ואפילו פסק אחר כך מלנער מיד מתערב הטעם בכל מה שבקדרה, ומצטרף כולו לבטל". וכן הרמ"א כ' "וכן אם ניער מתחלה או

שיעורים ביורה דעה שנאמרו בק"ק ישראל הצעיר ד'מיינ ליינ ע"י הרב אברהם שטיינברג – שנת תשע"א לפ"ק

כסה מיד, אף על גב דלא נייער ולא כיסה לבסוף, כל הקדירה מצטרף... (וכ' הש"ך ס"ק ה' "ולא כתב [הרמ"א] דין זה בשם יש אומרים משום דאפשר לפרש גם דברי המחבר הכי.")

והנה בסמוך נביא שהאחרונים פירשו את כוונת הרמב"ם בכמה אופנים שונים, אבל דבר א' נראה ברור – שהרמב"ם נקט לשון זה משום שכך היא בגמ' ק"ט ע"א – "מכלל דר' יהוד' סבר כי נייער מתחלה ועד סוף וכסה מתחלה ועד סוף אסור...ודברי חכמים...מאי נייער...אלא נייער מתחלה ועד סוף וכסה מתחלה ועד סוף".

והנה הערוך השלחן (צ"ב:ח-י') יצא לחדש דבר גדול בבאור דברי הרמב"ם האלו. ודעת הערוך השלחן דהא דאמר "מתחילה ועד סוף" אין הכוונה לומר שבכדי למנוע חנ"נ מלחול צריך לנער לשיעור זמן, אלא שבתוך זמן מסוים צריך לנער, והשיעור הזה הוא משעת נפילה עד שאין החלב ניכר על הבשר, דאם שהה עד לאחר זמן זה, הרי כבר חל חנ"נ, ואינו מועיל מה שינער אח"כ. אבל אי"צ לנער אלא לרגע. וכ' הערוך ש"ש "יש קול גדולה בזה דכל זמן שרושם החלב ניכר על החתיכה מועיל הנייער או הכיסוי."

(והעירו בני החבורה נר"ו בזה דעכצ"ל שהערוה"ש ס"ל דהא דאיתא במתני' "טיפת חלב שנפלה" – קמייירי דוקא בטיפה, ולא ביותר. דאל"כ הגע בעצמך, לפי הנחת הערוה"ש דכל שניכר החלב על הבשר אכתי לא חל חנ"נ על הבשר, הייתכן לומר דכל שנפל יותר חלב על הבשר לא יחול חנ"נ עד לזמן יותר מאוחר, אתמהא! א"ו דקמייירי בטיפה דוקא. אבל עי' לקמן דלפי דעת הט"ז והגר"א שנביא בסמוך -- דלא ס"ל כהערוה"ש -- אין צריך לפרש הכי בכוונת המתני' והפוסקים.)

וכ' הערוה"ש דפירוש זה נראה ברור, דאל"כ איזה שיעור יש לענין "עד סוף", אלא שבסוף דבריו הסתייג קצת הערוה"ש, וכ' "כנ"ל ברור בס"ד ולדינא יש להתיישב בזה אם להורות כן למעשה אם לא, וצ"ע."

והנה, הבה נעיין בדברי הפוסקים בבאור כוונת המחבר (הרמב"ם) ועל פי דבריהם נוכל לדון בדבריו המחודשים הנ"ל של הערוה"ש.

וכשמעיינים בדברי הפוסקים, מצינו כמה גישות לפרש דברי הרמב"ם הקשים האלו "מתחילה ועד סוף", וביניהם:

(א) מהר"י נ' חביב מובא בב"י – פי' דלשונו של הרמב"ם לאו דוקא, אלא אגב דבציור הקודם, הוצרך לומר שנייער גם בסוף, דאל"כ לא יתערב הבב"ח שבחתיכה זו עם שאר חתיכות הקדירה (באמת, ענין זה עצמו הוי מח' גדולה בפוסקים, שדנו בו הדרכי משה והט"ז בדעת רש"י, ואין כאן מקומו, ועי' להלן בשיעור ו'). לכן נקט נמי הלשון "עד סוף" גם בסוף דבריו, והלשון לאו דוקא.

(ב) דעת הב"י עצמו – נקט שלשון הרמב"ם דוקא היא, (וכוונתו לומר דאם נייער רק בתחילה, חיישינן שמא לא נייער יפה יפה, אבל זה תמוה שהחכמים לא חשו לזה בגמ' – ערוה"ש צ"ב:ט). והוא עפ"י מה דמצינו בגמ' בדברי ר' יהוד' ק"ט ע"א "נייער מתחילה ועד סוף". וכבר העירו (עי' צל"ח ק"ח ע"א) דיותר הו"ל להב"י להביא ממה דאיתא שם בדעת הרבנן הך לשון, ולא בדעת ר' יהוד'. אבל באמת נראה דאיה"נ זוהי כוונת הב"י. אלא דמ"מ קשה כנ"ל, וכן מסיק הצ"ח "שדברי הבית יוסף אצלי מן המתמיהין".

(ג) הב"ח (צ"ב:ה בסו"ד) והלח"מ (מאכ"א ט:י) – הלשון דוקא, וכוונתו לומר דלא נימא כדעת ר' יהוד' בגמ' דהיכא דנייער מתחילה ועד סוף יש לחוש שאולי לא נייער יפה בפעם הא', ונייער יפה בפעם הב' ונאסר הכל (מטעם חנ"נ, דאילו אם נייער רק פעם א', שאר החתיכות מותרות ממ"נ, כמובאר ברש"י שם בסוגיא). אלא שהקושי בזה, שלפי דבריהם כוונת הרמב"ם לומר "אבל אם נייער בתחילה – אף אם גם נייער בסוף – הרי"ז בנותן טעם". ולא משמע כן בדבריו. (וכך העיר בשו"ת כת"ס יו"ד סי' נ"ג – שאפשר לפרש כן בגמ', דנקטו לשון זה בחכמים אטו ר' יהוד', אבל אינו עולה יפה ברמב"ם.)

שיעורים ביורה דעה שנאמרו בק"ק ישראל הצעיר ד'מיינ ליינ ע"י הרב אברהם שטיינברג – שנת תשע"א לפ"ק

(ד) הדרישה (צ"ב:ד, בסו"ד) – "מתחילה ועד סוף" ר"ל רק שניער יפה, אלא אגב ריש נקט לשון שאינו מדוקדק.

אבל מצינו עוד דרך בכל זה היוצא מדברי הט"ז והגר"א, דהנה ז"ל הגר"א צ"ב:י' – וכן אם ניער כו' – והרמב"ם לישנא דגמרא נקט, ור"ל כדי שיעור הבליעה של הטיפה עד סוף אותו השיעור, עכ"ל.

והנה יש לציין שלענ"ד ממה שהגר"א כ' הכי על דברי הרמ"א ולא על דברי המחבר נראה שכוונתו לומר שבאמת אין כאן מח' לדינא, אלא שהרמב"ם אמר דבר זה להדיא, אבל גם הרמ"א יסכים לזה לדינא.

ואין לטעות לומר שכוונת הגר"א לפרש דברי הרמ"א על פי דרכו של הערוה"ש. שדעת הערוה"ש שאין צריך לנער לשטח זמן, אלא ש"מתחילה ועד סוף" ר"ל לנער לאיזה זמן קצר בתוך הזמן שבין תחילה עד סוף. ואילו לדעת הגר"א נראה מבואר שצריך לנער כל אותו הזמן. והמעייין בט"ז (ס"ק ו' בתירוץ השני) יראה שגם הוא פ' הכי להדיא, וביאר את הסברא בזה בטוב טעם ודעת. שהרי אם ניער רק בתחילה, אפשר שהוא עיכב את הטיפה הראשונה מלהחל חנ"נ על הבשר, אבל אם עדיין נשאר עוד חלב על פני הבשר, הרי שוב יבוא החלב הנשאר ויעשה חנ"נ על הבשר. ממילא שצריך לנער "עד סוף" כל רושם של חלב על הבשר, דאז שוב א"א לחנ"נ לחול.

(הבהרה: נראה דצ"ל שישנה מח' במציאות בין הערוה"ש והט"ז. שהרי דעת הערוה"ש שאין צריך לנער אלא לזמן קצר, ואילו לדעת הט"ז (והגר"א) צריך לנער לכל משך הזמן שהחלב נשאר על פני הבשר. והקושיא נשאלת אמנם, לדעת הערוה"ש מדוע לא נימא שאותה טיפה שנשארה על פני הבשר תעשה חנ"נ על הבשר, אע"פ שכבר ניער פעם א'. וצ"ל שלדעת הערוה"ש כל שניער, שוב א"א שתישאר טיפת חלב שניכרת על פני הבשר. דאל"כ א"א לפרש דעת הערוה"ש. ודו"ק.)

עכ"פ השתא דאתינן לדברי הט"ז והגר"א, יש לתמוה על חידושו של הערוה"ש, שהרי מש"כ שפירשו נראה ברור, הוא מיוסד על מה שטען דאם לא נימא כן, הרי א"א לדעת את השיעור של "מתחילה ועד סוף". והרי כבר ראינו בט"ז ובגר"א שגם הם נקטו ממש כדבריו בגדר מה נקרא "סוף" אלא שבמקום שהוא פירש שא"צ לנער כל הזמן, הם פירשו כפשטיה. ולפי"ז היה נופל הקולא שהזכיר הערוה"ש בבירא. וצ"ע. (ומש"כ הערוה"ש צ"ב:י' בסו"ד "ודברי הט"ז סק"ו דחוקים מאד ע"ש" לא ידעתי אם כוונתו על פירושו הא' או על פירושו זה של הט"ז. ואם על הב', לא אבין מהו הדוחק, והרי דעת הגר"א ג"כ כהט"ז.)

שיעור ו'

ב' דברים קשים בשו"ע יו"ד סי' צ"ב סעיף ב', ובענין אם טעם יוצא לקדרה אפילו כשלא ניער לאחר שחנ"נ

בשיעור זה נעייין בב' דברים תמוהים שמצינו ביו"ד סי' צ"ב סעיף ב' – הא' – מש"כ הרמ"א דאף בלא ניער וכיסה בעינן ס' בקדרה נגד טיפת החלב, והב' – מש"כ הרמב"ם והביאו הטור והשו"ע שחלב שנפל לתוך המרק או אל החתיכות ולא נודע לאיזו חתיכה נפל, שנוער את הקדרה כולה. ותמה עליו הטור וכל המפרשים שאם החתיכות בתוך הרוטב מה צריך לנער, ואם אינן ברוטב מה מועיל הניעור, ועוד הקשו מדין אין מבטלין איסור לכתחילה. ונביא דברים מחודשים מהג' בעל הערוך השלחן בענינים אלו, ונדון בהם. עוד נציין כמה הערות בדברי הראשונים והפוסקים בענינים אלו.

המחבר (צ"ב:ב בסו"ד) הביא את לשון הרמב"ם, וז"ל: וכן אם נפל לתוך המרק או לחתיכות ולא נודע לאיזו חתיכה נפל, נוער את הקדרה כולה עד שישבו ויתערב הכל, אם יש בקדירה כולה טעם חלב אסורה, ואם לאו מותרת, ואם לא נמצא גוי שיטעום ונסמוך עליו, משערים בששים, עכ"ל. וכ' הרמ"א שם וז"ל: הגה – ויש

שיעורים ביורה דעה שנאמרו בק"ק ישראל הצעיר ד'מ"ן לייך ע"י הרב אברהם שטיינברג – שנת תשע"א לפ"ק

חולקין וסבירא להו דאינו מועיל מה שנוער הקדירה אם לא שניער מיד שנפל האיסור, והכי נהוג, עכ"ל הרמ"א.

והנה הראשונים תמהו על דבריו אלו של הרמב"ם, וז"ל הטור: ואיני מבין דבריו שאם החתיכות כולן בתוך הרוטב מה צריך לנער ואם אינן ברוטב, מה מועיל ניעור שמנער אחר כך, עכ"ל הטור. ובאמת יש להקשות יותר על העובדא שנפל החלב לתוך הרוטב, דהתם בודאי אינו מובן מדוע צריכים לנער, וכך העיר הב"י, אלא שכל שמסתמא כך היא כוונת הטור נמי להקשות על זאת העובדא נמי.

ועוד הקשו הפוסקים (עי' ט"ז) על דברי הרמב"ם הללו, דאמאי לית כאן משום איסור לבטל איסור לכתחילה, במה שנוער את הקדירה.

והנה בבאור כוונת הרמב"ם, מצינו כמה דרכים בגדולי הפוסקים, וביניהם:
(א) הב"י כ' שהוא כדי "שיתערב יפה". ולדעתו כוונת הרמב"ם שנוער מיד.
(ב) הש"ך (ס"ק ח') ס"ל דלית כאן תרי עובדי אלא שנפל החלב לתוך הקדירה, ולא ידעינן אם לתוך הרוטב או לתוך החתיכות. (וממילא לא קשה אמאי יהא צריך לנער אם נפל לתוך הרוטב, דאיה"נ לא היה צריך לנער בכה"ג, אלא דאין יודעים אם אמנם הכי הוה.) ולית כאן משום מבטל איסור לכתחילה, דלא אמרי' חנ"נ היכא דלא יודעים על איזו חתיכה נפלה (והא דחתיכה הראויה להתכבד אינה בטילה, אינו אלא מדרבנן).
(ג) הט"ז (סוף ס"ק ו') פי' דבעי' לנער רק כדי שלא יטעום הגוי טעם החלב (אף שבאמת בטל הוא). וכבר תמה עליו הגרעק"א, דאינו מובן מדוע צריכים לזה לטעימת הגוי יותר מלאכילת הישראל.

אבל הערוה"ש יצא לחדש מה שהציע כחידוש גדול עפ"י דבריו אלו של הרמב"ם. ובין ראיותיו להסברו שלו בדעת הרמב"ם, כ' הערוה"ש דדרכו של הרמב"ם שאינו כותב דבר חידוש שאינו עפ"י הגמ' אלא כ' בלשון של "יראה לי", והרי כאן לא כ' בלשון זה, וע"כ שמש"כ הרמב"ם הוא עפ"י הגמ'. ועוד העיר הערוה"ש שמה שנקטו הראשונים שבכל עובדא דאמרי' חנ"נ (לר"י בכולה חוץ לרוטב, ולרש"י אפי' מקצתה תוך הרוטב) דשוב אין האיסור נתערב בהיתר אלא ע"י ניעור – הרי זה נסתר מפשטות הסוגיות בגמ'. (שהוצרכו הראשונים לפרש עפ"י אוקימתאות, עי' בערוה"ש מזה.) לכן ביאר הערוה"ש שנראה שלדעת הרמב"ם אף בעובדא דאמרי' חנ"נ, דר"ל שמתחילה אין הטפה מתערבת אלא בחתיכה הזאת, מ"מ במשך הזמן תתפשט האיסור בכל הקדירה, ועי"ש היאך שלדעת הערוה"ש הרמב"ם פי' כן בדברי הגמ'. ולדעת הערוה"ש כשהחתיכה מקצתה תוך הרוטב אמרי' חנ"נ אלא שבמשך הזמן תתפשט בכל הקדירה, ואילו כשהחתיכה כולה חוץ לרוטב, אמרי' חנ"נ ואינה עתידה להתפשט, וממילא דהיה אסור לנער את הקדירה בכה"ג.

והנה דבריו אלו של הערוה"ש מסתברים למאוד, ואדרבה יש לתמוה קצת על הערוה"ש שכ' דבר זה כאילו הוא חידוש גדול, ועשה את עצמו כמעלים עין ממה שכבר מצינו דיון ארוך בזה בנוגע לדבריהם של הב"י והדרכ"מ בס"י זה.

דהנה מצינו בסעיף דידן (צ"ב:ב') דברים קשים בדברי הרמ"א, שכ' וז"ל: וכן אם לא ניער כלל לא בתחילה ולא בסוף ולא כיסה כלל, אם יש ששים בקדירה נגד טיפת חלב שנפל אינו אסור רק החתיכה לבד ושאר הקדירה מותר... עכ"ל. ותמהו עליו הפוסקים אמאי בעי' ס' בקדירה נגד הטיפה אם לא ניער. דממ"נ, או שנימא שנתנה החתיכה טעם וניבעי ס' נגד כל החתיכה שחנ"נ, או שלא נתנה טעם ולא ניבעי כלום.

ובין הדרכים בגדולי הפוסקים לפרש את דבריו אלו של הרמ"א:

(א) הבאר הגולה ונכדו הגר"א כתבו שיש כאן טעות סופר בדברי הרמ"א (אלא שנחלקו מהי הטעות, עיי"ש בדבריהם) ואין צריכים ס' בקדירה נגד הטיפה חלב.
(ב) החו"ד כ' שהוא משום שמחמרי' להחשיבו ככחוש וגם כשמן, אבל כבר הקשה עליו בס' יד אלימלך מובא בדרכ"ת שמדברי הנ"כ בס"י ק"ה נראה דלא אמרי' אין אנו בקיאיין בין כחוש לשמן בנוגע לפליטת בב"ח.

שיעורים ביורה דעה שנאמרו בק"ק ישראל הצעיר ד'מיינ ליינ ע"י הרב אברהם שטיינברג – שנת תשע"א לפ"ק

ג) הש"ך ס"ל שהוא משום שהרמ"א מספקא ליה אי קיי"ל כרש"י או כר"י, והלכך החמיר לב' הצדדין. היינו דקמייירי בעובדא שהחתיכה שנפלה עליה הטיפה היתה מקצתה בתוך הרוטב, וממילא דלרש"י אמרי' חנ"נ על החתיכה, אבל אין שאר הקדירה נאסרת כלל, ואילו לר"י, לא אמרי' חנ"נ על החתיכה, אבל בעי' ס' בקדירה לבטל הטיפה. והרמ"א כ' לצאת ידי שתיהן בנוגע לשאר הקדירה. דכל שישנו עכ"פ ס' נגד הטיפה, שאר הקדירה מותר ממ"נ.

והנה הט"ז מיאן לפרש כהש"ך. והמעין היטב בדברי הט"ז בסי' זה יראה שטעמו בזה משום דאזיל הט"ז לשיטתו, שלדעתו לפירש"י אף כשהחתיכה מקצתה בתוך הרוטב ואמרי' חנ"נ, **מ"מ לאחר זמן נותנת טעם בכל הקדירה ובעי' ס' נגד החתיכה**, אפילו כשלא נייער. (על בפמ"ג במשב"ז בריש דבריו בס"ק ה' דשם מבואר).

והנה מקור נידון זה – אם אמרי' לרש"י שהחתיכה שנ"נ חוזרת ואוסרת את כל הקדירה אפי' כשלא נייער, היא באמת תקוע בדבריו הקשים של הב"י והדרכ"מ בסי' זה.

דעי' היטב בב"י מן הקטע שמתחיל עם דבריו בבדק הבית (וכתב רבינו ירוחם...) עד "אפילו לא נייער ולא כיסה נמי". ובסו"ד כ' הב"י וז"ל: ונראה מדבריו [של הרשב"א] שם דכשאינן חתיכה זו נוגעת בחתיכות אחרות אלא ביבש מיירי, **אבל אם היתה נוגעת בחבירתה ע"י רוטב אפילו לא נייער ולא כיסה נמי**, עכ"ל. והנה מסידור ומלשון דברי הב"י אינו ברור אם אזיל בדעת ר"י בזה או דאזיל בדעת רש"י בזה. דאם אזיל בדעת רש"י הרי חידש לנו דאע"ג דאמרי' חנ"נ על חתיכה שמונחת מקצתה ברוטב (כיון שאינה כולה ברוטב), מ"מ אותה חתיכה לאחר זמן חוזרת ואוסרת שאר הקדירה. ובשאלה זו דן הדרכ"מ בס"ק ב' שם באריכות. ואע"ג שמסקנת דבריו שם נוטים לומר דאין אומרים כן, מ"מ דן הט"ז שהאמת כן הוא דאף כשחנ"נ במקצתה לרוטב לשיטת רש"י, החתיכה מעצמה – בלי נייער וכיסוי – אוסרת את הקדירה. (והט"ז הקשה על הרמ"א שלדעתו סותר את עצמו בזה). עכ"פ לדעת הט"ז כן הוא העיקר, וכן הוא עיקר דעתו של הרמ"א (אף שדבריו סותרים קצת בסי' זה) ולכן מיאן הט"ז לפרש כהש"ך.

עכ"פ חזינן שמה שחידש הערוה"ש בבאור דעת הרמב"ם אינו כ"כ רחוק, וכבר מצינו הכי בדברי הט"ז בהבנת שיטת רש"י.

כמה הערות בדברי הראשונים והפוסקים הנוגעים להנ"ל בשיעור זה

ביישוב תמיהת החזו"א על הדרכ"מ במה שפי' לדברי המרדכי דאזלי בשיטת רש"י

ז"ל החזו"א יו"ד סי' ט"ז אות א' בא"ד: ...והא דהביא המרדכי תרצ"א דיש שהיו רוצים לאסור אותה המקצת שחוץ לרוטב, ומסיק המרדכי שהוא שבוש, **היינו לדעת ר"י** דבמקצת החתיכה תוך הרוטב מצטרפת כל הקדירה לבטל הטפה, ובזה היו מחמירים דאע"ג דאיכא ס' בכל הקדירה נגד הטפה, מ"מ אותו המקצת שחוץ לרוטב אסור, ולזה מסיק המר"א שהוא שבוש, שאין מקום לאסור אותה שחוץ לרוטב יותר מאותה שבתוך הרוטב, **ובד"מ סי' צ"ב אות ב' פי' דברי המר"א דלדעת רש"י** מקצתו תוך הרוטב ומקצתו חוץ לרוטב ונפל על מקצתו שחוץ לרוטב אין הטפה מתפשטת רק באותה המקצת שחוץ לרוטב, "ויש שהיו רוצים לומר כו"ל שכל המרדכי שם היינו שרצו להורות כדעת רש"י, **ודבריו ז"ל תמוהים מאד**, דבהדיא מבואר במ' דגם אותם האוסרים היו מדים דכל הקדירה מצטרפת לבטל הטפה, דהיינו כדעת ר"י... עכ"ל.

שיעורים ביורה דעה שנאמרו בק"ק ישראל הצעיר ד'מ"יין לייך ע"י הרב אברהם שטיינברג – שנת תשע"א לפ"ק

[אגב – מש"כ החזו"א שהדרכ"מ כ' כן באות ב', באמת ע' לעיל שם שכבר באות א' בריש דבריו ג"כ כ' הכי, וע' בסמוך ששייך לזה.]

הרי שהחזו"א תמה על הדרכ"מ שפ' את דברי המרדכי כאילו אזלי בדעת רש"י, במקום שהם להדיא אזלי בשיטת הר"י.

אבל לענ"ד אין הדבר כ"כ פשוט. דהנה ע' לעיל שם בדברי המרדכי שהביא דברי הספר התרומה ש"כ להדיא דהא דאמר' דבלא ניער אין חתיכת בשר בחלב אוסרת חברתה, היינו דקמירי שהן "ביובש", ר"ל שאינן ברוטב כלל, וכדעת רש"י. ומיד לאח"ז הביא את דברי הראב"ה ש"כ, וז"ל: "...ופרש"י דמקצת החתיכה מגולה... ואין הרוטב מפליט ומבליע בשאר החתיכות אא"כ ניער וכיסה, וע"כ מיירי שאין מגיע פעפועי חלב לרוטב, שאם מגיע לרוטב הרוטב מוליכו בכל [עיי"ש מה ש"כ באריכות לבאר דלדעת רש"י החלב שבחלק העליון אינו מגיע לחלק התחתון שבתוך הרוטב], עכ"ל. ולאח"ז ג"כ כ' המרדכי שהמתני' דטפת חלב שנפלה על החתיכה "מיירי דכולה ביובש".

ומכל זה נראה בעליל דאזיל המרדכי בדעת רש"י. אלא שהקטע דלאח"ז (זציטט החזו"א שהבאנו לעיל) משמע טפי דאזיל בדעת הר"י, וכמו שטען החזו"א. ונראה שהדרכ"מ רצה לפרש באופן שסוף דברי המרדכי לא יסתרו לראשית דבריו, ולכן פ' שהיש שהיו רוצים שהביא המרדכי היינו דאזלי בשיטת רש"י, אלא דסבירא להו שרק בליעות הטפה שאינן מגיעות לרוטב אוסרות את החתיכה (אף שזה דחוק בגמ', כמו שהעיר החזו"א). וצ"ע.

הערת החזו"א על הב"י (בנוגע לשיטת הרשב"א)

החזו"א העיר שדעת הרשב"א בתורת הבית נראה כפירש"י, ודלכן מה שמשמע בב"י שהבין דאזיל בדעת ר"י תמוה. ואמנם כן, ונראה שזהו מקצת מה שהסתפק הדרכ"מ בכוונת הב"י.

תמיהה בדברי ר' ירוחם

הב"י כ' בבדק הבית וז"ל וכתב רבינו ירוחם (נט"ו אות כ"ח קל"ז ע"ג) שכדברי רש"י עיקר... עכ"ל. אבל המעיין שם בדברי ר' ירוחם יראה שדבריו אינם מובנים שמתחילה כ' דקמירי "שאותה חתיכה שנפלה עליה טיפת חלב היתה עומדת כלה חוץ לרוטב..." אבל אח"כ כ' וז"ל: "וי"מ שאם היתה מקצתה תוך הרוטב ומקצתה חוץ לרוטב משערי' בכל הקדרה... וראשון עקר". ויש לתמוה דהיינו הך!

שיעור ז'

טיפת חלב שנפלה על הקדרה –

סימן צ"ב סעיפים ה'–ז' (וכן שייך לסימן צ"ח סעיף ה')

בסימן צ"ב סעיף ב' כבר ראינו ענין חנ"נ והדיון היכא שהחתיכה במקצתה מחוץ לרוטב. וכאן באנו לדיון באם ישנו לחנ"נ על כלי, לא על חתיכה. ודבר זה אינו מבואר בגמ'. והראשונים כתבו לדייק ממאי דאיתא בזה בגמ' זבחים צ"ו ע"ב, אלא שאינו ברור מה יש לדייק מהתם, דמחד צד נראה דשם מפעפע בכל הכלי, אבל מאידך הרי בגמ' התם ילפי' לזה מקרא שכתוב במיוחד לגבי קדשים, ולכן ניתן לדון להיפך, דבשאר דברים אינו כן. והראשונים כתבו לכאן ולכאן בזה.

והנה מכיון שדבר זה – ענין חנ"נ על בליעות בכלים – אינו מבואר בגמ', והוא מבוסס על סברות של חומרא, לכן מצינו שהקילו בו הפוסקים. וכל שיש ס' בקדרה נגד הטיפה, מקילים עכ"פ בשעת הדחק. **ולהלכה למעשה** בענין זה יש לצטט את **דברי הערוה"ש (צ"ב:מ"ג)**, וז"ל: וזה שכתבו הטור והש"ע דנהגו העולם לאסור כשנפלה שלא כנגד הרוטב כלומר לאסור גם התבשיל, [וגדולי אחרונים חלקו על זה ולא נתפשט המהג הזה,

שיעורים ביורה דעה שנאמרו בק"ק ישראל הצעיר ד'מיינ ליינ ע"י הרב אברהם שטיינברג – שנת תשע"א לפ"ק

ולא שמענוהו, וכן מה שכתבו ד"ש מי שמתיר בשעת הדחק ע"י ס' אפילו שלא כנגד הרוטב ושלא כנגד האש, אצלינו הוא מנהג פשוט בכל תפוצות ישראל להצריך ששים נגד הנופל, ואין מחלקים בין נגד הרוטב ובין נגד התבשיל... והלכך אם יש ששים מותר בכל ענין ואים אין ששים אסור בכל ענין, והקדירה אנו אוסרין בכל ענין אפילו יש ששים נגד הנופל משום דחיישינן שמא נשאר משהוא בדופן הקדירה (ש"ך ס"ק כ"ז) – נדצ"ל ס"ק כ"ד), עכ"ל. הרי שהקיל ע"י ס' ואי"צ שעת הדחק בכדי להקל.

אבל עכשיו נעיין בשיטות הפוסקים המובאים בטור וב"י בענין זה:

בדעה הראשונה – דעת הסמ"ג, ודברי הש"ד והיד יהוד' בזה
הדעה הראשונה שהביא הטור, והב"י הביא שזוהי דעת הסמ"ג היא דאמרי' חנ"נ על הכלי, ומלשונו משמע דלא איכפת לן אם ישנו שיעור ס' בכותלי הכלי, דאעפ"כ אמרי' חנ"נ על הכלי. והיד יהוד' הביא סברת המהרש"ל לבאר את זה דאמרי' חנ"נ על כל מקצת ומקצת, אבל הביא שהקשו ע"ז דאינו משמע כן מהלשון. אבל הב"ח כבר הביא (וכן הביא היד יהוד') מהשערי דורא דרך לגבי אוכל אמרי' דבטל בס', אבל לגבי כלי, הרי האיסור אוסר במשהו, וז"ל הב"ח בשם השערי דורא בזה: דדוקא בחתיכת בשר דיש לה טעם מעצמה אינו נאסר אא"כ בדאית בה טעם של איסור, אבל בקדירה דאין לה טעם מגופה, אפילו לא נכנס בה אלא איסור משהו נעשית הקדירה כולה נבלה וצריך ששים מכל הקדירה ומן הטעם אשר בה, עכ"ל. ולענ"ד היה נראה הבאור בזה, דהבליעות נחשבות בבחינת אוכל (בניגוד לחרס הכלי עצמו) בזה דנימא בהו חנ"נ, אבל אינן בבחינת אוכל כ"כ דנימא שהם מנגידים לטעם האיסור ומבטלים ליה. (אבל המעיין היטב בלשון הסמ"ג והשערי דורא משמע קצת שכוונתם שהחרס עצמה נעשית נבילה, ולא רק הבליעות, ושלא כדעת הפוסקים.)

ועיי"ש ביד יהוד' מה שתמה על דבריו אלו של השערי דורא, דאמאי א"כ אוסרים, והביא לתרץ מיסודו של הר"ן דבאמת ברוב איסורים אינם נותנים טעם באמת עד ס', ודמ"מ אסרי' עד ס'. ולא ירדתי לסוף דעתו של היד יהוד' בזה. עכ"פ אם ישנו כזה חומרא לגבי חנ"נ על הכלי, ר"ל דלא אמרי' ביה ביטול בס', אלא איסור משהו, היה נראה שיהא מזה עוד השלכות בציוורים אחרים, וצ"ע.

בדעה הב' -- המהר"ם מרוטנברג – שיעורו של החת"ס, מח' הש"ך והחוו"ד
הדעה השנייה – דאמנם אין אומרים חנ"נ אם ישנו ס' פעמים ס', דממ"נ. ומצינו דבר מענין בדברי החת"ס. דהנה הדרכ"ת (צ"ב:פ"ט) ציין לשו"ת המהר"ם שיק (יו"ד סי' ק"י, ובטעות צויין סי' ק"כ) שהביא קבלה מרבו שיש ברביעית תתק"ס טיפות, ועפי"ז ניתן לשער דבעי' כמו ד' רביעיות בכדי לוודא שישנו לשיעור ס' פעמים ס' (או ס"א, עי' מזה להלן מח' ש"ך וחוו"ד). ובאמת תמיהני היאך ניתן לומר שישנו שיעור קבוע של טיפה, וצ"ע. וכאן מצינו מח' גדולה בין הש"ך והחוו"ד אם בעי' ס' פעמים ס' או ס' פעמים ס"א. וביסוד הדבר דהנה כל שמבטלים דבר בס', הרי אין דבר א' נכנס לתוך חבירו, ועיין ביד יהוד' צ"ב:ל"ב בפיה"א מה שהרבה להקשות על החוו"ד בזה עפ"י סעיף א' בסימן דידן (סי' צ"ב).

בדעה הג' – הסמ"ק -- מח' הב"י והט"ז בדעתו, ובדברי הערוה"ש, ש"ך, ומנח"י, וט"ז
השיטה הג' דבנפלה כנגד הרוטב (והה"נ בכל הקדירה כשמכוסה ומעלה רתיחות – עי' בפוסקים) דבטל בס'. ועי' בב"י שציטט את דברי הסמ"ק, ולשונו אינו מבורר. והב"י נקט בדעתו שאמנם הטיפה מתפשטת, ואילו היתה מתפשטת לס' היתה בטילה. אבל הט"ז נקט בדעת הסמ"ק שאין הטיפה מתפשטת – עי' בדבריהם והקושי בלשון הסמ"ק, שבכל א' מב' הפירושים צריך לדחוק קצת בלשון. אגב, יש להעיר על דרכו של הט"ז בזה, דהנה ז"ל הערוה"ש (צ"ב:ל"ט) בהביאו את שיטת הסמ"ק עפ"י הבנת הט"ז: "... דממ"נ אם מפעפעת לפניו הרי נכנסה להתבשיל ונתבטלה בששים, ואים אינה מפעפעת הרי עומדת במקומה, ולא תכנס להתבשיל לעולם, דזה אין לומר שעתה נכנסה רק לדופן הקדירה ואח"כ במשך העת תכנס להתבשיל עם הבלוע שבקדה, דזה אין סברא כלל – או נכנסה לגמרי או שלא תכנס לגמרי [כתבתי עפ"י דברי הט"ז סקי"ט], עכ"ל הערוה"ש.

שיעורים ביורה דעה שנאמרו בק"ק ישראל הצעיר ד'מ"יין לייך ע"י הרב אברהם שטיינברג – שנת תשע"א לפ"ק

ויש להעיר שהרי לפי דבריו בדעת הט"ז א"א לומר דאמר' חנ"נ, ובמשך הזמן הדבר שנ"נ תאסור מעצמה לשאר דברים. אבל זוהי גופה דעת הט"ז לגבי חתיכות שראינו בשיעור הקודם. וצע"ק. וכ' הפוסקים דהיכא דנפל למעלה מהרוטב דלא יועיל שיערה מצד האחר. וכ' הש"ך ס"ק כ"א משום דשמא ינענע הקדירה, ותמה הערוה"ש צ"ב:מ' די"ל בפשיטות שהלך הטיפה סביב. ומצאתי שכדברי הערוה"ש כבר מבואר כן במנחת יעקב נ"ה:ח'. (אלא שבסברא ה' נראה דכיון דכל הענין הוא חשש רחוק, הרי נראה יותר שיתפשט קצת, משילך בעיגול, וצ"ע.

ויש לזכור את דברי הפר"ח, מובאים בב' הגר"א ובבאר היטב דכלי מכוסה (שמעלה רתיחות) דינה ככנגד הרוטב, אף כשנפל כנגד הריקן.

שיעור ח'

**שיטת החו"ד דדבר לח לא הוי חיבור,
ושיטת הנצי"ב והאג"מ דדבר לח אין לו טעם אלא ממשו
סימן צ"ב סעיף ז' ברמ"א**

[אכתוב בקיצור.]

שיטת החו"ד – דבר לח לא מיקרי חיבור

אגב הנדון אודות כשטיפת חלב נפל על קדירת בשר, דן האו"ה גם בעובדא שנשפך קדירת החלב מתחת לקדירת בשר. והרמ"א הביא ב' הענינים בסעי' דידן.

וכ' הרמ"א להקל כשנשפך חלב ע"ג קרקע, ואח"כ העמידו קדרת בשר עליו, מטעם שהחלב הוי רק ככלי שני. אבל בט"ז ס"ק כ"ה הביא דעת הר' יחיאל מפרי"ז ד"צריך ששים ממה שאומדין מה שיש חלב בעין תחת הקדירה". (ואין כאן המקום לבאר את המחלקת, ודעות הפוסקים בזה.) ודייק החו"ד בזה שלא כ' הט"ז דבעי' ס' גם נגד כל החלב שנשפך, דהיינו גם נגד החלב שבצדדי הקדירה, וכ' החו"ד שזה ראייה ליסודו שכבר כ' בסי' צ"א ס"ק ו' דדבר לח לא מיקרי חיבור. ודמה"ט לא בעי' ס' אלא נגד מה שתחת הקדירה ממש, ולא ממה שמחובר לו ואצלו.

הבהרה: לדעת החו"ד בעובדא שנשפך חלב רותח תחת קדרת בשר רותח (לדוגמא ששניהם בחום כלי ראשון), הרי לא כל החלב יאסור לבשר, והבשר ג"כ לא יאסור כל החלב – ושני דברים אלו מטעם דלא אמרי' שיש חיבור בדבר לח. (ובסמוך נראה שהנצי"ב יסכים לזה בחדא ויפלוג בחדא.)

שיטת הנצי"ב – דבדבר לח אין טעם כדבר נפרד ממשו

אבל ישנם פוסקים החולקים על החו"ד, וכתבו שלא שמענו חילוק בין דבר גוש לדבר לח לענין דהוי חיבור. וכ"כ הנצי"ב (שו"ת משיב דבר ח"ב סי' כ"ג), אלא שכ' דמטעם אחר נראה שלא יאסור כל החלב להבשר (בסוף תשובתו נראה שלא ברירא ליה סברא זו כ"כ, שכ' רק "יש מקום" להוראה זו). וזה מטעם שבדבר לח לא אמרי' שישנו טעם כדבר נפרד מן הממש. ר"ל דבדבר גוש מצינו יכולת שהחתיכה עדיין בעין, אבל מ"מ פלט טעמו, אבל בדבר לח אינו כן, אלא כל שהדבר לח עדיין בעין (ולא נחסר) ע"כ שלא נתן טעם.

והנצי"ב בנה יסודו עפ"י דברי הפוסקים בענינו. שהרי הט"ז (הנ"ל צ"ב:כ"ה) כ' שאי"צ לבטל אלא "מה שתחת" הקדירה, והיינו משום שהשאר לא נבלע בתוך הקדירה. וכ' הנצי"ב שהדבר יותר מבואר בדברי התו"ח שכ' בשם הר"י מפארי"ז דלא בעי' ס' אלא נגד "מה שהיה" תחת הקדירה. ופ' הנצי"ב דהיינו משום דלא בעי' לבטל אלא מה שנבלע לתוך הקדירה. ואע"ג דמסתבר דמקצת ממה שנחסר לא נבלע לתוך הקדירה, אלא לתוך הקרקע, מ"מ אפשר לעמוד על הכמות בזה, ולכן מחמירין.

שיעורים ביורה דעה שנאמרו בק"ק ישראל הצעיר ד'מ"יין לייך ע"י הרב אברהם שטיינברג – שנת תשע"א לפ"ק

הערת הבדי השלחן על שיטה זו, והערה על הערתו

דעה זו של הנצי"ב מובא בדרכ"ת (צ"ב:קכ"ט בא"ד), ובס' בדי השלחן (צ"ב:קמ"ו) שהביא שכך היא גם דעת בעל האג"מ (חיו"ד א' סי' מ"א, ונעיין בדברי האג"מ בסמוך). וכ' הבדי השלחן (שם ביאורים ד"ה מה שנשפך) להעיר על שיטה זאת שמצינו שלא כן יוצא מדברי הפוסקים. דע' בחו"ד צ"ג:ג' שכ' דלא אמרינן בבית שול וכבישה על שבע שבע לבלוע היכא דנשתמש בו כבר מקודם, משום ששביעת הבליעה מונע רק מלבלוע עוד ממשות המשקה, אבל ע"י הכבישה והבישול מבליעים לתוכו מטעם המשקה. הרי שיש למקשה ממש וגם טעם. וכ' החו"ד שם שכ"כ גם הכו"פ. והוסיף הבדי השלחן שכ"כ גם החוות יאיר סי' ק"ד.

והנה בשלמא מה שהביא מהכו"פ והחוות יאיר להראות שדעתם שלא כהנצי"ב. אבל מה שהביא הבדי השלחן מדעת החו"ד בסי' צ"ג, כמובן שזה רק לרווחא דמילתא, שהרי מדבריו בסעי' דידן הדבר מבואר דלא ס"ל להחו"ד כהנצי"ב, שהרי החו"ד כ' דלא בעי' לבטל כל החלב משום דדבר לח לא הוי חיבור. ואילו היה ס"ל כהנצי"ב היה הדין הכי בלא"ה. וכמבואר בדברי הנצי"ב, ופשוט.

הערה שלי על שיטת הנצי"ב

אבל לענ"ד יש להעיר הערה יותר חזקה על הנצי"ב. דהנה המעיין בדברי האו"ה עצמם, וכן בדבריו כפי שהביאם הדרכי משה יראה לשון קצת שונה ממה שהביא הנצי"ב. דז"ל האו"ה (כלל ל"א דין ו'): ואמר עוד ר"י מפרי"ש אפילו אם חלב נפל לארץ והקרקע לחה, והשיבו עליה קדירה...עכ"ל. הרי שהזכיר שהקרקע לחה. ועי' בהמשך דברי הדרכי משה (צ"ב:ז'), שלאחר שהביא דבריו אלו הביא מההג' שערי דורא שכ' לחלוק בעובדא זו לקולא מב' טעמים – ראשית משום דהוי כלי שני, ושנית – "כל שכן היכא שנבלע רוב רוטב בקרקע". הרי שבמקום שנקט הנצי"ב שהכוונה שרוב החלב נבלע לתוך הקדירה, ורק מה"ט צריכים לבטל החלב, הדבר מבואר במקור הדברים בפוסקים, דאדרבה, רובה נבלע בקרקע. והא דמ"מ הצריך האו"ה לבטלה הוי ראייה להיפך מדברי הנצי"ב. (לענ"ד זו הערה חזקה, ודוק היטב בזה כי קצרתי.)

(אח"כ מצאתי שהיד יהוד' (בפיה"ק צ"ב:ס"ה) הרגיש קצת בזה, שהבערתו על דברי החו"ד כ' לחלוק על דיוקו בדברי הט"ז, וז"ל: והביא ראייה כאן ממ"ש הט"ז בס"ק כ"ה דצריך ס' נגד מה שאומדים שיש חלב בעין תחת הקדירה, ואמאי לא בצדדין, ואין זה ראייה דיכול להיות דאין שם בצדדין כלל, והט"ז בא שם רק לאפוקי שא"צ ס' נגד מה שנבלע בהקרקע...עכ"ל.)

דעת האג"מ כדעת הנצי"ב, אבל ראייתו ממקום אחר

האג"מ (חיו"ד א' סי' מ"א) ס"ל ג"כ כהנצי"ב דדבר לח אינו אוסר אלא כשהוא עצמו נבלע, אבל אין לו טעם כדבר נפרד מעצמו. אבל לא הביא כהנצי"ב להוכיח מדברי הפוסקים בסוגיין, אלא ממקום אחר. ותמצית סברתו בזה בקיצור כדלהלן:

הא דלא אמרי' "בדידיה משערינן, דאי במאי דנפיק מיניה, מינא ידעינן" בכל דברים אלא בכחל גרידא, מורה דע"כ היה ידוע לחז"ל לדבר ברור שכל דבר יכול לתת טעם עד לס' פעמים שיעור עצמו, וזה דבר ודאי (ולכן דוקא גבי כחל שהוא עצמו היתר חקרו). אבל א"כ צלה"ב היאך הוכיחו מהא דסגי בס' בזרוע בשלה (שהבשר לא נימוח) שאף היכא שנימוח האיסור ג"כ סגי בס'. ועכצ"ל דהיכא שחתיכה נתן טעמו עד לס', שוב אפי' אם נימוח עצמו לא יתן טעם יותר. [עי' בסמוך מה שיש לתמוה על זה.] אבל א"כ קשה דא"א לומר כן בדבר לח, שהרי רואים בחוש שכל שהדבר לח בעין יש לו טעם, וא"א לומר שכבר פלט כל טעמו, ולא נשאר אלא כעץ בעלמא, דבדבר לח זה בודאי אינו. וא"כ ק' היאך ילפי' דבר לח דסגי בס' מדבר גוש. ועכצ"ל דבדבר לח ליכא טעם כדבר נפרד ממש. (והאג"מ כ' שזה דבר ברור, וכ' לדחוק בלשון הפוסקים במה שמשמע מדבריהם דהא דמשערי' בדידיה הוי רק משום ד"לא ידעי", דלדעת האג"מ אינו כן, אלא מדין ודאי, וכנ"ל. ואף שיש להעיר ע"ז, לענ"ד סברת האג"מ דלגבי דבר לח ליכא טעם אינה באמת תלויה על הנחה זו, ולכן אין כאן מקומו.)

הערה על האג"מ

שיעורים ביורה דעה שנאמרו בק"ק ישראל הצעיר ד'מ"יין לייך ע"י הרב אברהם שטיינברג – שנת תשע"א לפ"ק

אע"ג שלדעתי שיטת האג"מ אינה תלויה על הסברו בענין "בדידיה משערי", וכנ"ל, מ"מ יש להעיר הערה אחת. והוא במש"כ שבדבר גוש שפלט טעמו, שוב אף אם נימוח לא יתן טעם יותר. והנה תמיהני בזה, דאפי' אם נניח שככה היא המציאות, מ"מ אתמה וכי היכן מצינו שמאכלות אסורות אינן אסורות אלא כשיש להן טעם, ולא כשטעמם כעץ יבש. וצ"ע.

שיטת הערוה"ש ומסקנא להלכה

הנה בעובדא שנשפך חלב תחת הקדירה, כבר ראינו שיטת החו"ד דחלב שבצדדין לא מיקרי חיבור. ואף שישנם חולקים ע"ז, מ"מ מצינו שהערוה"ש כנראה פסק כוותיה (וכן נקט הדרכ"ת צ"ב:קכ"ט בדעתו) והמשיך את הקו אפי' קצת הלאה. דז"ל הערוה"ש סי' צ"ב סוסעי' מ"ח: ויראה לי דאם קרקע התנור שוה וחלק בלי גומות ודאי יש ששים משום דתחת הקדירה ודאי לא בא החלב, ורק סביבות הקדירה בתחתיתו, ופשיטא שיש ששים כנגד זה כמובן... עכ"ל. הרי שהערוה"ש נקט לדבר פשוט דלא בעי' לבטל החלב שבצדדי הקדירה.

(יש להעיר דאע"ג שהדרכ"ת נקט מדבריו אלו שהערוה"ש ס"ל כהחו"ד דדבר לח לא הוי חיבור, אולי אפ"ל דלא ס"ל הכי אלא דס"ל כהיד יהוד' שהבאנו לעיל שהעובדא הוא בדליכא חלב בצדדין, ובפרט כפי מה שמשמע מהאו"ה והדרכ"מ דקמירי בקרקע הראוי לבלוע שבלע רוב החלב. ועיין.)

ואף אם לא נימא כהחו"ד, הרי יש לנו גם דעת הנצי"ב והאג"מ דלא בעי' לבטל אלא מה שנחסר ונבלע לתוך הקדירה, דליכא טעם שבא מחלב כשהחלב נשאר בעין. ואף שיש חולקים ע"ז נמי, הרי בודאי שלא יצא מידי צירוף להקל.

הערת הערוה"ש על עצמו – בענין תתאה גבר – מסעיף דידן

כבר הבאנו בשיעור א' אריכות בענין אם תתאה גבר אינו אלא כשהכמויות שוות, והבאנו שהערוה"ש נקט הכי להלכה. אבל עי' בערוה"ש צ"ב:מ"ט שהעיר על עצמו שדברי הרמ"א בסעי' דידן בשם השערי דורא הויין קושיא עצומה עליו בזה, שהרי הזכירו ענין תתאה גבר היכא שיש חלב קצת תחת קדירה גדולה. והערוה"ש כ' לדחוק בכוונת הדברים, אבל אף הוא הסכים דדוחק הוא, עיי"ש.

קושיית החו"ד על הש"ך ס"ק ל"ב – ובענין כלי קר שמקצתו בכלי חם

עי' בדברי החו"ד ס"ק כ"א מש"כ לתמוה על הש"ך ס"ק ל"ב שכ' שאם החלב שנשפך הוי אצל האש, דאז אף אם הקדירה שהושיבו עליה קר הוא, מ"מ התבשיל נאסר. שתמה החו"ד שהרי בשלמא חתיכה שמניחים לתוך כלי ראשון נאסרה, אבל בנתינת כלי (קר) לתוך כלי ראשון לא אמרי' חם מקצתו חם כולו. ועי' ביד יהוד' (צ"ב:מ"ד) שהסכים להחו"ד בזה. ועי' בהג' אמרי ברוך על החו"ד שרצה לחלק (ולדייק הכי בדברי הש"ך) דהכא החלב אינו בכלי ראשון, אלא החלב הוא אצל האש ממש בלא הפסק כלי, ולכן יש לו כח יותר לאסור.

שיעור ט'

סי' צ"ב סעיף ח'

הערות על שיטת הנצי"ב והאג"מ דדבר לח אין לו טעם אלא ממשו

עי' בשיעור ח' שהבאנו את שיטת הנצי"ב והאג"מ (שו"ת משיב דבר ח"ב סי' כ"ג, שו"ת אג"מ יו"ד ח"א סי' מ"א) שבניגוד לדבר יבש, דבר לח אין לו טעם בפני עצמו כדבר נפרד ממשו, ואי"צ לבטל אלא מה שנחסר מהדבר לח. וכבר כתבנו לעיל להעיר על שיטה זו.

והנה גם בסעיף דידן (צ"ב:ח') מצינו בדברי הפוסקים עוד מה להעיר על שיטה זו, וכדלהלן.

שיעורים ביורה דעה שנאמרו בק"ק ישראל הצעיר ד'מ"יין לייך ע"י הרב אברהם שטיינברג – שנת תשע"א לפ"ק

ראיה מדברי הב"ח

הטור סוסי' צ"ב הביא שיטת אביו שבמחבת של חלב תחת קדרה של בשר הזיעה עולה ונבלע בקדרה ואוסרתה (לדעת הרא"ש בעי' ס' פעמים ס' לבטל החלב, והדרכ' מ' כ' לחלוק על זה לשיטתו). וכן הב"ח ע"ז וז"ל: ...ואוסר עד ששים, ובכולו משערינן, דבעינן ששים בתבשיל כנגד כל החלב שהוא למטה בכלי, אבל אם לא היה שם חלב ממש אלא זיעת הכלי חולבת אינו אוסר כלל, דאין כאן לא ממש ולא טעמו, אלא ריח בעלמא... עכ"ל [ולהלן בדבריו חזר עוד הפעם על לשון זה – "לא ממש ולא טעמו"].

ויש לדייק בתרתי מדברי הב"ח האלו דלא ס"ל כשיטת הנצי"ב והאג"מ. ראשית ממש"כ דבעי' לבטל כל החלב, אף שכמובן החלב נשאר למטה במחבת, ולא עלה אלא זיעתו, ולדעת הנצי"ב והאג"מ זה לא ייתכן כלל. ושנית ממה שהזכיר שבכלי חלבי – בניגוד לחלב ממש – לית כאן לא ממש ולא טעם, הרי יש לדייק דבחלב עצמו יש ממש ויש גם טעם, ושלא כהנצי"ב והאג"מ.

מה שהביא הדרכ' ת' מס' שאול בן הלוי

ע"י בדרכי תשובה (צ"ב:קס"ט) שכ' וז"ל: ע"י בס' שאול בן הלוי שהתפלא על דין זה מדוע לא אמדינן שיש למדוד החלב שנשאר במחבת אח"כ כמה נפחת ממה שנתנו חלב בהמחבת תחלה כשהעמידו אצל האש תחת הבשר ולמה נצטרך ששים נגד כל החלב, ואם אמרו בחתיכת בשר דמשערינן בכולה, דלא ידענא כמה נפיק מיני', היינו משום דאיכא לספוקי דלמא יצא מהבשר הרבה וחזר ובלע מרוב, ולכן א"ל לשער כמו שהוא עתה נגד מה שהי' בתחלה שברוב פעמים הוא עתה עב יותר משא"כ הכא בחלב שבמחבת שעולה ממנו הבלוע ואין לו ממה לחזור ולבלוע א"כ הרי יש לנו דבר ברור כמה בלע ע"פ המדידה לידע כמה נחסר חלב מהמחבת, וכ' בשם רבו הגאון מהרי"ל [הכוונה על המהרי"ל דיסקין] שהשיב דאין ראי' במה שלא נחסר חלב מהמחבת, דאף שלענינים יש חלב בהמחבת, מ"מ אפשר שנתן טעם ע"י הזיעה, ודחה שאין זה תשובה... עכ"ל – עיי"ש כמה דברים חשובים ושייכים מאוד לכל הנדון בדברי הנצי"ב והאג"מ. וספר שאול בן הלוי לא השגתי.

(וכבר הבאנו בשיעור ח' את מה שכ' הבדי השלחן להעיר על שיטת הנצי"ב והאג"מ, ודבריו נמצאים בביאורים צ"ב:ח' ד"ה מה שנשפך. וכתבתי שם להעיר על דבריו. ומצאתי שהבדי השלחן הניף ידו שנית להעיר על שיטת הנצי"ב והאג"מ, והוא לו בבדי השלחן בסעיף דידן, צ"ב:ח' בביאורים ד"ה ובעינן ס'. וכאן ציין לדברי הדרכ' ת' שהביא לס' שאול בן הלוי הנ"ל.)

באם זיעת אוכלין הויין כמותן

פ"ת (צ"ב:ו') – הביא מהפמ"ג אורח חיים סדר השואל עם הנשאל, שהביא לדברי הרמב"ם (טומאת אוכלין ז:ד) דדוקא זיעת משקין כמוהו, אבל אוכלין כמו חלב המהותך אין זיעתו כמוהו, וכ' לפי"ז דיש לדון טובא אם היה חלב (בצירי) למטה חם ולמעלה סמוך דבר כשר, והזיעה עולה אפילו יד סולדת בזיעה אפשר יש להתיר.

הראיה מדברי הרמב"ם

והנה בכדי להבין את הראיה מדברי הרמב"ם יש לעיין בכל דברי הרמב"ם שם בריש פ"ז מהל' טומאת אוכלין. שעל אף שהביאו להוכיח מדבריו בהלכה ד' שלאחר שהזכיר חלב המהותך בין הדברים שאינם נחשבים מחוברים, כ' ג"כ דרך לגבי משקה שאם ערה מצונן לחם דהוי חיבור. אבל עיי"ש היטב שאין כוונת הראיה מדבריו אלו גרידא, אלא ממה שבכל ההלכות הקודמות לא הזכיר את ענין שהעשן עולה אלא לגבי משקין, ולא לגבי אוכלין. ונראה ברור דמה"ט הוא שדייקו דדוקא לגבי משקין ס"ל להרמב"ם כן.

האחרונים לא ניתא להו בראיה זו, וחלקו ע"ז לדינא

אבל כמה אחרונים העירו שאין ראיה מזה, דאפשר שאין כוונתו כך, אלא דגם לגבי אוכלין ישנו לעשן העולה (יד יהוד' ק"ח:ט"ז ד"ה ובגוף).

שיעורים ביורה דעה שנאמרו בק"ק ישראל הצעיר ד'מיינ ליינ ע"י הרב אברהם שטיינברג – שנת תשע"א לפ"ק

עוד העירו האחרונים שאף הפמ"ג עצמו במקו"א צידד שלא כדבריו הנ"ל. דעי' בהל' פסח תמ"ז משב"ז ס"ק ז' – כ' על שיטה זאת "והוא פלא חידוש בעיני". וכן בסי' תנ"א:ל' בא"א כ' הפמ"ג להוכיח (וכ"כ נמי ביד יהוד' פיה"א צ"ב:נ"ג) כנגד שיטה זאת מדברי הטור (תנ"א:ט"ו) שכ' א' הטעמים דס"ל שכיסוי שהי' ע"ג חררה (של חמץ) אסור בפסח, שהוא מטעם הזיעה. והרי חררה הוי דבר יבש. הרי לך שגם דבר יבש לו זיעה האוסרת.

וראיה זו מדברי הטור תנ"א נמצא כבר במנחת יעקב. דעי' בתורת חטאת ל"ה:ו' שהביא מהתשו' מיימו' דמשמע דליכא זיעה בכיסוי שעל פשטידא, והקשה עליו מכיסוי קדרה, וכ' דאפשר לחלק בין דבר לח לדבר גוש. ובמנ"י שם (ס"ק כ"א) הביא להקשות מדברי הטור הנ"ל (דחררה הוי דבר יבש), והראה כמה תירוצים, וא' מהם דהתם הוא רק משום חומרת חמץ, עיי"ש.

עוד הביאו האחרונים להוכיח שלא כדברי הפ"ת מדברי הרמ"א להלן בסי' ק"ח שכ' שאם הזיעה מחבת מאפייה או מצלייה, הר"ז אוסרת. הרי להדיא שישנה זיעה שאוסרת גם מאפייה או צלייה. והרי"ז ראייה שזיעת אוכלין כמותן.

גם הערוה"ש לא ניחא ליה בקולא זו (של אין זיעת אוכלין כמותן) שהרי כ' (צ"ב:נ"ד בסו"ד) וז"ל: עפ"ת סק"ד לחלק בין זיעת משקין לזיעת אוכלין, ואין חילוק רק שתלוי בשומן, עכ"ל.

והנה הדרכ"ת (צ"ב:קס"ד) ציין לס' יד אלימלך סי' ט"ו, שכ' להעיר על הס' נפש חיה. שהנפ"ח רצה לומר שזיעת חלב (קמוצה) אינה כחלב ממש, אלא כמי חלב, שאינה אסורה אלא מדרבנן, ולכן היכא שישנה ספק אם יש שיעור ביטול, יש להקל מטעם ספק דרבנן לקולא. ובס' יד אלימלך חלק עליו במה שרצה הנפש חיה להוכיח מהא דהזיעה אינו נראה כחלב אלא כמים, דהרי כך הוא טבע הזיעה שבאה מכל דבר. ובש"ך סי' צ"ג ס"ק ד' כ' טעם א' להחמירא שהביאו שבכיסוי קדרה אף אינו בן יומו נחשב כבן יומו, שהוא משום שהכיסוי בולע מן הזיעה שהיא עיקר המאכל, ויותר חמור מסתם בליעות. הרי לנו סברא הפכית, שזיעה יותר חמורה מסתם בליעות.

****צ"ע על קולת האחרונים (האג"מ) בזיעה שבא מדבר גוש, ובהבנתם בדעת הפמ"ג***
הנה בשו"ת אג"מ חיו"ד א' סי' מ' הביא לדבריו הנ"ל של הפמ"ג לגבי חלב מהותך, וכ' עליו שלשונו הוא "בלשון אפשר – משמע שמסתפק לדינא, והובא גם בפ"ת סי' צ"ב סק"ו בלשון אפשר, אבל ביבש ממש, משמע שלא מסתפק כלל, ומתיר בברור, וא"כ באפו ובשלו רק דברים יבשים יש להתיר לדידיה בזה אחר זה אף בהזיעה, ומ"מ למעשה בודאי הזיעה יש להחמיר אבל בסתמא אין לחוש לשמא הזיעה בדברים יבשים ומותר בסתמא בזה אחר זה", עכ"ל האג"מ.

הרי לנו שהאג"מ סבר שהפמ"ג מסתפק רק לגבי חלב (בצירי) שהוא דבר שהיה גוש ועכשיו הוא מהותך, אבל לגבי דבר יבש ממש, ברור לו. ועפי"ז כ' האג"מ שאף שאין דעתו ניחא לסמוך עליו בזה, מ"מ בעוד צירוף – שלא ראינו שהדבר יבש הזיעה – יש לסמוך להתיר.

אבל דבריו כפלא בעיני, שהרי עיקר הראיה שהביאו (וכן הפמ"ג עצמו, וכנ"ל) כנגד קולא זו, הוא מדברי הטור דלגבי חררה, שאף שהוא דבר יבש, מ"מ חיישינן לזיעה לגבי הכיסוי שהי' עליו בשעת בישול. והרי שם לא קמירי בדבר יבש מהותך, אלא בדבר יבש ממש. וא"כ יש להטיל ספק בכל הדין זה – לא רק בדבר יבש מהותך אלא גם בדבר דאכתי יבש. ונראה ברור שהפמ"ג יסתפק גם בזה. וצ"ע.

שיעורים ביורה דעה שנאמרו בק"ק ישראל הצעיר ד'מ"יין לייך ע"י הרב אברהם שטיינברג – שנת תשע"א לפ"ק

שיעור י' סי' צ"ב סעיף ח'

זיעה צוננת שעולה ע"ג קדירה רותחת שלמעלה הימנו – מח' הפוסקים (ומח' היד יהוד' והדרכ' בזה)

שו"ע צ"ב:ח' – מחבת של חלב שנתנו בכירה תחת קדירה של בשר, הזיעה עולה ונבלע בקדירה ואוסרתה, ע"כ. וכ' הרמ"א ע"ז, וז"ל: ...וגם מיירי שהוא בקרוב כל כך שהיד סולדת בזיעה, עכ"ל.

אבל בחי' רעק"א שם (ס"ק כ"א) כ' וז"ל ואם אין היד סולדת בזיעה מותר אם לא שהקדירה רותחת בפני עצמה, עכ"ל מהרא"י... עכ"ל. וכן כתבו אחרים מן הפוסקים להביא מהתה"ד (פוסקים סי' ק"ג) דהיכא שהקדירה רותחת, אף אם הזיעה אינה יד סולדת בו, מ"מ אוסרת.

אבל מצינו בזה מח' גדולה. והדרכ"ת (צ"ב:קע"ג) החזיק בדעת הרעק"א הנ"ל. אבל חלק בזה על היד יהוד' (צ"ב:נ"ה), וע"ע בדבריו ק"ה:י"ט) דס"ל שאין זה נכון.

ובין הראיות כנגד התה"ד:

(א) סתימת הרמ"א לא משמע כן. דמשמע רק אם הזיעה רותחת אוסרת. (אלא שברמ"א כ' סתם שהזיעה רותחת, ואילו בתרומת הדשן ואחרים כתבו שהזיעה רותחת עד שהבשר שלמעלה הימנה רותחת מחמתה. והוא שיעור חום הרבה יותר גבוה כמובן.)

(ב) בשו"ת הרא"ש (כ"ו) שהוא המקור לדבריו אל של המחבר, נראה מבואר דקמייירי בשהקדירה דלמעלה רותחת, בפרט משום דבסוף דבריו כ' שצריכים לידע אם קדירה רותחת מקבלת זיעה, עיי"ש. וא"כ מש"כ הרמ"א על דברי המחבר דצ"ל דקמייירי בזיעה רותחת, היינו דאפי' בקדירה רותחת למעלה אינה אוסרת אם אין הזיעה רותחת. גם הראו דבדרכי משה הארוך (הנדפס עם האורח מישור) ציטט את לשון התה"ד באופ"א. שבמקום שבשפנינו איתא בתה"ד "אם לא שהקדירה רותחת בפני עצמה, " איתא התם "אע"ג דמה שבדקרה רותחת בפני עצמו. " וא"כ אף התה"ד ס"ל שאין להחמיר אלא כשהזיעה רותחת. (הדרכ"ת טען שהיד יהוד' סמך על ג' זו יותר מדי, אבל באמת נראה שאין עיקר ראיית היד יהוד' מזה אלא ממה שנביא בסמוך:

(ד) אם נימא כשיטת התה"ד, אז צ"ל שאף כלי קר שנתחב לתוך משקה חם או לתוך זיעה חמה, נאסרת הכל. וכן אמנם כ' הש"ך צ"ב:ל"ב. אבל כבר העיר החו"ד שם (צ"ב:כ"א) שזה אינו נכון, דלא אמר' חם כולו לגבי כלי לאסור הכל. והיד יהוד' לעיל צ"ב:מ"ד בפיה"א החזיק בב' ידים את שיטת החו"ד בזה. (ובאמת נראה שהיד יהוד' והדרכ"ת אזלי לשיטתייהו, שהרי בדרכ"ת שם צ"ב:קכ"ו הסתפק בדברי החו"ד בזה.)

שיעור י"ג – סימן צ"ה – בענין נ"ט בר נ"ט

דעת הערוה"ש – "בשניהם חמין"

ערוה"ש סוסעי' א' (סי' צ"ה) כ' "ואין הפרש בין שהדגים והקערה שניהם רותחים..." אבל הב"י כ' וז"ל: מצאתי כתוב דגים שעלו בקערה וכו' – דוקא שאחד מהם חם, אבל שניהם חמין לא אפילו דיעבד, כן משמע ביורה דעה, ע"כ... עכ"ל ועיי"ש בהמשך דברי הב"י מה שדן בזה. ועי' בט"ז ס"ק ג' ובש"ך ס"ק ו' שהביאו לדבריו אלו של הב"י. וכוונתם דלמאן דסבר דבצלי נ"ט בר נ"ט אסורה, א"כ היכא דשניהם חמין הוי כצלי ואסור. ולפי"ז לכאורה דבריו של הערוה"ש קשים. אלא שהפתרון לחידה זו נמצאת להלן בדבריו – עי' ערוה"ש צ"ה:י"ב בסו"ד, דשם ביאר את כוונתו בהנ"ל. שאין דעתו כהט"ז והש"ך בהנ"ל, וס"ל דלא משמע כן מכל דברי הראשונים, וס"ל דמאי דנקטי בלשון שרק א' מהם צוננת הוא להודיע כחו דרב דאסר אפי' בכה"ג, עיי"ש. (וע"ע בדרכי תשובה ס"ק כ"ה.)

שיעורים ביורה דעה שנאמרו בק"ק ישראל הצעיר ד'מ"יין לייך ע"י הרב אברהם שטיינברג – שנת תשע"א לפ"ק

(וצריך לי עיון במה שהביאו מענין תתאה גבר, שהרי לא שייך אלא בכ"ר, וא"כ היינו צריך לומר דדבר גוש (דג) שהוסר מן האש עדיין חשיב כ"ר (וזה שנוי במח') או שהקערה מיקרי כ"ר, אף כשליכא מדעם בתוכו, וצ"ע.)

אם בעינן דוקא שהנ"ט הראשון הי' לתוך כלי, או דסגי אפי' בראשון לאוכל והב' לכלי
הפמ"ג (משב"ז צ"ה:א, מובא בפ"ט ס"ק א') כ' דבעינן דוקא שהטעם הא' הוא לתוך כלי, ואז השני יכול להיות אפי' לתוך אוכל. וביד יהודה דייק שסברתו של הפמ"ג בזה משום דס"ל שטעם שמובלע לתוך אוכל עדיין מיקרי אוכל ממש, ואין התחלה ל"טעם" עד שיובלע לתוך כלי. ודוקא אז, כששוב מובלע לתוך אוכל אח"כ נקרא טעם שני. והערה"ש (צ"ה:ג') החזיק בשתי ידיים כדעת הפמ"ג בזה.

אבל היד יהוד' הרבה להוכיח שזה אינו נכון. וביסוד הדבר כ' שהבנתו של הפמ"ג אינה נכונה, אלא שהמקבל מקליש לכח הטעם, רק שאוכל מקליש קצת, ואילו כלי מקליש הרבה, ולא שנא באיזה סדר מובלע לשניהם.

והיד יהוד' כ' להוכיח כדעתו זה מדברי הרמב"ן על שייפא בצעא (ק"א ע"ב) שכל הרמב"ן להקשות דאינו דומה לנ"ט בר נ"ט דגים, שהרי בשייפא היה מורגש הטעם בתוך השייפא, ואין כאן נ"ט שני. ותירץ שלא קיבל הקערה טעם ישיר, אלא שהשייפא דבר מר הי' רק מעורב בה. הרי שהוקלש הטעם ע"י תערובות קודם שמובלע לתוך הכלי. ובסו"ד הביא היד יהוד' שגם החוות דעת ס"ל להוכיח מהתוס' זבחים צ"ו ע"א ד"ה ואם – שגם בליעה לתוך אוכל קודם שנבלע לתוך כלי נחשב נתינת טעם לדינא דנ"ט בר נ"ט.

והנה גם הריטב"א והר"ן הביאו לדבריו אלו של הרמב"ן. ואף שכתבו שלדעתם אין צריכים לתירוץ זה, הרי לא כתבו לחלוק על הרמב"ן ביסוד. ומזה ראייה שגם דעתיהו כדעתו. וגם מצאתי שהאור שמח (מאכ"א פ"ט ה"ט, בא"ד) כ' כהיד יהוד' להוכיח מדבריו אלו של הרמב"ן שלא כהפמ"ג.

אבל מה שכל היד יהוד' להוכיח מדברי רש"י קט"ז ע"ב צ"ע לי שהרי התם ליכא כלי כלל, וא"כ זה ראייה גם נגד דברי היד יהוד' עצמו, אלא כדעת הפני אריה מובא בפ"ט ס"ק א'.

נ"ט בר נ"ט באיסורים

היד יהודה הביא שדעת רש"י שגם באיסורא אמרינן דנ"ט בר נ"ט מותר, אלא היכא שיש לדין חנ"נ וממילא א"א למצוא טעם שני. אבל הרשב"א והר"ן והריטב"א כ' להדיא דלא שייך אלא בהיתירא. ומזה ע"י בפמ"ג (שפ"ד סי' צ"ד ס"ק כ"ב בא"ד) שהביא מסמ"ק שהטעם שיש איסור בנ"ט בר נ"ט בשאר איסורים הוא משום דאמר' חנ"נ. וכן הביא היד יהוד'. וביאר היד יהוד' שישנו חילוק יסודי בהבנת הענין של נ"ט בר נ"ט בין הנך ב' שיטות, דלמד"ס דהוא גם באיסורים, הוי היתר דחנ"נ מטעם ביטול. ואילו לרוב ראשונים דס"ל דלא שייך כלל באיסור, אינו מטעם ביטול. ועי' מזה בשיעור הבא – בענין המח' אם ישנו איסור לגרום נ"ט בר נ"ט לכתחילה.

(ונראה שאין להקשות ממאי דמצינו דעת רש"י דאף שאיסורים איכא לדין נ"ט בר נ"ט על הב"י שהביא שהר"ן כ' דלא שרי אלא בשל היתר, וכ' ע"ז הב"י "ונראה שדעת כל הפוסקים שוה לזה." שהרי ידוע מש"כ הב"י בכמה מקומות שרש"י לא כ' את פירושו בדרך פסק, ולא נקרא "פוסק.")

עי' דרכ"ת צ"ה: סוס"ק ו' – לגבי נתינת טעם מאוכל לאוכל – מה נחשב טעם ומה נחשב ממש.

מח' יסודית בין הרמב"ן והתוס' בהבנת היתרא דנ"ט בר נ"ט

בשו"ת רעק"א מהדו"ק סי' ר"ז בא"ד (וגם לית ביה...) הראה שישנו מח' יסודית בין הרמב"ן והתוס' בהבנת ענין דחנ"נ לדעת הרמב"ן ההיתר הוא משום שהדגים אינם יכולים לתת עוד טעם לתוך הכותח, ואף דמ"מ הכותח יכול לתת טעם לתוך הדגים, הרי חידש הרמב"ן דליכא איסור בב"ח אלא היכא שיכולים לתת טעם

שיעורים ביורה דעה שנאמרו בק"ק ישראל הצעיר ד'מ"יין לייך ע"י הרב אברהם שטיינברג – שנת תשע"א לפ"ק

זב"ו. אבל מדברי התוס' זבחים צ"ז ע"א חזינן דלא ס"ל הכי, שהרי לגבי נותר ס"ל דכבר ליכא איסור כיון שהוא נ"ט שני (הבשר לתוך הקדירה, והקדירה לתוך הבשר) ולא בעי' לנתינת טעם שלישי כדי להתירו.

שיעור י"ד

בענין לגרום נ"ט בר נ"ט לכתחילה

התמיהה על הב"י

הב"י כ' (צ"ה:א', קרוב לסוף דבריו) שהסמ"ק וההג' מ"י ורבינו ירוחם כתבו שאסור לגרום נ"ט בר נ"ט לכתחילה. אבל אח"ז כ' הב"י בזה"ל: אבל בעל התרומה כתב במפתחות שקטניות שבשל בקדרה חולבת מותר לכתחילה לערותן בקדרה של בשר, ואפילו הקדרה בת יומא כמו דגים שעלו בקערה, ע"כ. הרי שהב"י נקט שדבריו אלו של הסה"ת פליגי על הראשונים הנ"ל, ומורים דס"ל שמותר לגרום נ"ט בר נ"ט לכתחילה.

אבל כ' עליו הדרכי משה שם, וז"ל: ואני אומר כי ניים ושכיב אמר להאי מילתא... עכ"ל. והמשיך הדרכ"מ לבאר שאף הס' התרומה לא כ' שמותר לגרום לכתחילה, אלא שלאחר שכבר נעשה נ"ט בר נ"ט, מותר בדיעבד. ולא מצינו שיפולג כלל על האחרים.

(וכ' עוד הדרכ"מ להוכיח שאין כוונת הסמ"ק להתיר לכתחילה, עפ"י מה שביאר דאם לא נימא הכי ישנה סתירה בין דבריו אלו של הסמ"ק למה שהובא לעיל בב"י מדבריו – דשם מצינו שהסמ"ק בין אלו שחילקו הסמ"ק חילק בין צלייה לבישול. ודבריו בזה נראים קצת דחוקים. [ואני תמה על בעל ההג' והע' על אתר שהעיר מענין הסתירה בדברי הסמ"ק, וכאילו אישתמיט מיניה שהדרכ"מ בעצמו כ' מזה.])

ביישוב דברי הב"י

ובדרישה (צ"ה, סוף אות א') ג"כ כ' ש"יש לתמוה על הבית יוסף הפלא ופלא" בזה. אבל כ' ששוב עיין בדברי הס' התרומה עצמו, ונראה לדייק ממה שהודגש שם "ואפילו לכתחילה" – דאתא לאשמעינן דאפי' לבשל כך לכתחילה. ומה עוד שנראה מסידור הדברים שישנו ט"ס, ולפני הב"י הי' כתוב כן להדיא, עיי"ש בדבריו.

ובס' תפארת למשה כ' ליישב כוונת הב"י שהב"י ראה בזה שהתיר הספר התרומה אף לערות לקדרה של בשר, דע"כ ס"ל דאף לכתחילה מותר לגרום נ"ט בר נ"ט. "דבשלמא במה שאכלם בכותח יש לו הנאה, אבל מאי איכפת לי' בין אוכלם מדקרה של בשר או לשל חלב, ואפ"ה שרי לכתחילה, והיינו דאין בו איסור כלל, א"כ דיכול לבשל בכלי בשר אדעתא לאוכלם בכותח אף דאין לו הנאה ויכול לבשל בשל חלב."

דעת הפוסקים להלכה בזה

והנה בשו"ע, בין המחבר ובין הרמ"א לא כתבו בפירוש בענין לגרום נ"ט בר נ"ט לכתחילה. אבל הפוסקים נקטו שאסור (עי' ש"ך ס"ק ג' וט"ז ס"ק ד'). ועי' בדברי הערוה"ש (צ"ה:י') שנקט בפשיטות שלשון הגמ' מורה שאסור לכתחילה לגרום את זה, ורק "דגים שעלו" כבר מותר לאכלם וכו'. וצידד הערוה"ש שם כהפוסקים שאוסרים אפי' בדיעבד כשעשה את זה במזיד, כדי שלא להרגיל באיסור.

חידושו של היד יהוד' בזה – דין זה תלוי בב' הדעות ביסוד דין נ"ט בר נ"ט

והנה עי' בפמ"ג (משב"ז צ"ה:ד' בסו"ד) מה שהביא חקירה באם לאסור כשעשה כן במזיד, דהוה כמו מבטל איסור לכתחילה. והנה עי' ביד יהוד' שהראה לדעת שדבר זה אינו מהסמ"ק אלא מהג' הסמ"ק והועתק בטעות כאילו הו' א מהסמ"ק, וגם הראה שדעת הראשונים נראה שאינו כן. וציין לדבריו דלעיל (צ"ד:י"ט) ששם הראה שדעת הסוברים שישנו לדין נ"ט בר נ"ט אף באיסורים ס"ל שהוא מטעם ביטול, ולהסוברים דנ"ט בר נ"ט לא שייך כלל באיסורים, הרי אינו מטעם ביטול (אלא כאילו ליכא טעם כלל). וטען היד יהוד' שרק אלו הסוברים שישנו לנ"ט בר נ"ט גם באיסורים סבירא להו דישנו ביה משום מבטל איסור לכתחילה, אבל כיון דרוב ראשונים, דבתרייהו אזלי, לא ס"ל הכי, הרי לדידן ליכא איסור לגרום כן לכתחילה. אבל במסקנא (צ"ה:ט') כ'

שיעורים ביורה דעה שנאמרו בק"ק ישראל הצעיר ד'מיינ לייך ע"י הרב אברהם שטיינברג – שנת תשע"א לפ"ק

שלא לזוז מהסכמת האחרונים לאסור לגרום לכתחילה, אבל עכ"פ עפ"י כל זה אין לנו להחמיר ולקנוס מי שעשה כן במזיד (ושלא כהכרעת הערוה"ש. וע"ע בדרכ"ת צ"ה:ט"ז מזה).

שיעור ט"ו

קערות של בשר שהודחו ביורה חולבת רותחת – סימן צ"ה סעיף ג'

שרוב הראשונים לא סבירה להו כדעת התוס' שהביא הב"י, ונפק"מ מזה

כ' הטור (צ"ה:ג') וז"ל: קערות של בשר שרחצו אותן ביורה חולבת והיא על האש או אפילו אינה על האש והמים חמין שהיד נכוית בהן, כתב בספר התרומה אם הקערות והיורה שניהן בני יומן הכל אסור... ואדוני אבי הרא"ש ז"ל מתיר אפילו אם שניהן בני יומן... עכ"ל.

ובב"י הביא שדעת הסמ"ג והסמ"ק והשערי דורא כהספר התרומה, ודעת הרמב"ן מובאה בר"ן לחלוק על הסה"ת. ובבדק הבית שם כ' הב"י, וז"ל: ולענין הלכה כיון שהאחרונים מסכימים להתיר, ומסתבר טעמייהו, הכי נקטינן. וכן פסק בשו"ע, אבל הרמ"א הביא להלכה שיש אוסרים.

והנה לאחר הביאו הראשונים הנ"ל שמסכימים לדעת הסה"ת, כ' הב"י וז"ל: והוא מדברי התוספות (ק"א ע"ב סוד"ה הלכתא) בשמעתא דדגים שעלו בקערה, ונתנו טעם משום דלא דמי לדגים שעלו בקערה דשאני הכא **שהקערות נוגעות במחבת ונפלט טעם מזה לזה**, והוי טעם שני באיסור, ועוד דהא כשהטעם שני של בשר ושל חלב נכנס במים מיד נאסרו המים וחוזרין ואוסרין הקערות והמחבת... עכ"ל.

והנה כמדומני שישנם טועים עפ"י דבריו אלו של הב"י לחשוב שעיקר טעמן של החולקים על הסה"ת הוא משום דחיישינן לזה שהיורה והקערות יגעו זל"ז ויפלטו זל"ז ישר. שהרי כן כתבו התוס', והב"י הביא לדבריהם בראשית דבריו. אלא שחשוב לציין שהמעין בכל שאר הראשונים שחלקו על הסה"ת יראה שלא כן פירשו בטעמייהו. שהרי כולם כתבו שהחשש הוא שבין פליטת הבשר ובין פליטת החלב, שניהם **יפגשו במים** מיד, וממילא נתהוו לאיסור בב"ה קודם שנעשו לטעם שני. (עי' בדברי הסה"ת עצמו, וכן בסמ"ג.)

ונראה ברור שגם דעת הר"ן בזה לא היא כתוס', שהרי ז"ל (חולין מ"א ע"א בדפי הרי"ף): אבל כאן **טעם החלב הנפלט לתוך המים** מקבל טעם הבשר ראשון שבקערות, דמאן לימא לן שלא יתערבו פליטת הבשר ופליטת החלב בעצמן שלא באמצעות המים... עכ"ל.

והיד יהוד' העיר שהפמ"ג כנראה הבין שכוונת הר"ן ממש כדעת התוס'. דעיין בסי' צ"ד סעי' ג', דבש"ך שם (ס"ק ח') כ' שאם תחב כף חולבת לתוך מים חמים שיש בהם כדי שיעור ביטול, שהם בתוך יורה בשרית - שלדעת הרמ"א בסעיף דידן הכף אסור ודהכי קי"ל. ותמה עליו הגרעק"א שם (וכן אחרים) וז"ל: זה תמוה דהא ביש במים ששים גם להרמ"א הכף מותר, עכ"ל.

ובפמ"ג שם (שפ"ד ס"ק ח'), ומבואר שכוונתו ליישב קושי זה) כ' וז"ל: כבר כתבנו בט"ז אות ז' שהש"ך על כרחך סובר כתירוץ הא' של תוספות חולין ק"א ע"ב ד"ה הלכתא, דהטעם מקדירה לכף בלא **אמצעות המים**, וכן יראה מש"ך סימן צ"ה אות ה' הביא לשון הר"ן ואות י"ב הראה לאות ה' וכאן הראה לשם, **ועיין בר"ן פכ"ה ותראה שזה תירוץ של תוספות** דבלוע מן קדירה ממש... עכ"ל. הרי שלדעת הפמ"ג כוונת הר"ן ממש שכוונת התוס', וס"ל להפמ"ג דלדעתם זו של התוס' לא יועיל מה שיש שיעור ביטול, כיון דחיישינן שהקערה נוגעת ומפלטת ליורה בלא אמצעות המים.

וביד יהוד' (צ"ד:ז"ט), באמצע אריכות דבריו, לאחר הביאו את דברי הר"ן בסוגיין) כ' וז"ל: הנה מש"כ בטעם ראשון בלי אמצעות המים, חשב הפ"מ כאן בהש"ך ס"ק ח' דכוונתו דהכלי עצמו בולע זה מזה כמ"ש התוס', **וזה א"א** דהא קאמר דטעם חלב **הנפלט לתוך המים** מקבל טעם מטעם ראשון, וגם א"א כלל לומר כן להר"ן דנראה דמסכים בפ"ה ג"ה (ל"ה ע"א סד"ה ויחל עצמו) להרמב"ן [לענ"ד אינו מבואר דמסכים לדעת הרמב"ן, ואכ"מ] דבלוע בכלי לא נ"ב כלל, חוץ מה שלפ"ז הא לא היה צריך כלל לאריכות לשונו שכתב... עכ"ל.

שיעורים ביורה דעה שנאמרו בק"ק ישראל הצעיר ד'מ"ן ליינ ע"י הרב אברהם שטיינברג – שנת תשע"א לפ"ק

ובודאי שכדברי היד יהוד' כן נראה הנכון. והרי לנו שדעת התוס' היא דעת יחידה. ואפ"ל להתוס' יש לדון טובא אם באמת ס"ל כדעת הפמ"ג דאף ביש ששים יאסרו. אבל עכ"פ פשוט דשאר הראשונים לא ס"ל הכי.

בבאור פלוגת הרמב"ן והסה"ת

הר"ן (דף מ"א ע"א בדפי הרי"ף) הביא שהרמב"ן פליג על הסה"ת. ונראה שהרמב"ן פליג בין לשיטתו הוא ובין לשיטת הראשונים החולקים עמו (וכע"ז ביד יהוד'). שהרי כבר ראינו (ע"י בשיעורים לעיל מה שהבאנו מתשובת רעק"א) שלדעת הרמב"ן אפ"ל נ"ט שני עדיין מקרי "בשרי" אלא שאין לו כח להפליט לדבר אחר לאסרו בדין בב"ח (משא"כ לשאר הראשונים הנ"ט השני לא מקרי בשרי כלל. ונפק"מ א' לגבי חמץ, שתבשיל שנתבשל קודם לפסח בקדרה של חמץ לדעת האחרים הר"ז נחשב נ"ט בר נ"ט דהתירא ומותרת, ואילו לדעת הרמב"ן הר"ז עדיין מקרי חמץ. וליכא נפק"מ מטעם שני אלא בכגון בב"ח, שבכדי לאסור צריכים שהבשר והחלב שניהם יכולים לתת עוד טעם זל"ז).

והנה הרמב"ן לשיטתו יאמר, שהרי בכל עובדא של דגים שעלו בקערה, הרי כשנותנם לכותח, הרי לך דגים בשריים בתוך כותח חולבת, ואין ההיתר אלא מזה שאין ביכולת הדגים להפליט טעם שביכולתו לאסור (וממילא גם הכותח אינו אוסר לדגים נמי). הרי לך שמה שיש דבר בשרי ודבר חלבי ביחד אינו אוסר. וא"כ הנה"נ היכא שישנם פליטות הבשר ופליטות החלב בתוך המים בעובדא דידן, הרי מכיון שאינם יכולים להטעים זה את זה, ליכא איסור.

אלא שהרמב"ן יאמר שגם לשאר הראשונים דס"ל שהיתרו של דגים שעלו בקערה הוא משום שטעם שני לא נחשב טעם כלל, הרי טעם הבשר נפלט לתוך המים ונקלט שם קודם שמתערב עם טעם החלב, וכן טעם החלב נפלט לתוך המים ונקלט שם קודם שמתערב עם טעם הבשר, ושניהם הותרו כנ"ט בר נ"ט דהתירא, ושוב לא יחול עליהו איסור בב"ח.

והסה"ת ודעימיה החולקים על הרמב"ן סבירא להו, שהפליטה לתוך המים ותערובת הפליטות זב"ז נעשות בבת אחת, ודוק.

הדחת כלי בשר וכלי חלב בזה אחר זה לכתחילה, ותשובות האג"מ בנוגע למדיחי כלים

[עי' אג"מ: או"ח ח"א סוס"י ק"ד, יו"ד ח"ג סי' י' אות ב', שם סי' י"א, (שם סי' י"ג, ו"ח, ו"ט) יו"ד ב' סי' כ"ח וכ"ט (ואו"ח ח"ג סי' נ"ח).]

הנה דעתו של בעל האג"מ שבעצם יכולים להשתמש למכונת מדיח כלים א', בין לבשר ובין לחלב בזה אחר זה, אלא שצריכים לייחד "רעקס" מיוחדים לכל מין ומין.

(לגבי הכשרת מדיח כלים שהשתמשו בו באיסור, ס"ל שלאחר יישון יב"ח יש להקל ע"י הגעלה ג' פעמים – ע"י בעיקר בדבריו ביו"ד ח"ג סי' כ"ח-כ"ט דס"ל להקל בהכי כשקנה בית מנכרי, ולא ינוכה לו כלום כשלא יקח את מדיח הכלים, דבכה"ג הו' במקום הפסד.)

ומה שמצריך רעקס מיוחדים הו' "משום שמצוי שישאר דבר בעין מהבשר ושומן ויגע בהכלי חלב וכן איפכא שאז כשיבואו המים חמים שהיד סולדת בהן יבליעו בהכלי חלב ואיפכא, ואין לסמוך על מה שהמים ידיחו הבעין כיון דמצוי שנשאר, ואין הדרך לעיין..." (אג"מ יו"ד ח"ב סוס"י כ"ח)

אבל עיקר הענין הוא מה דס"ל דמותר לכתחילה להדיח כלים בשריים וכלים חלביים בזה אחר זה. והוא עפ"י דברי הרמ"א שלאחר הבעת דעתו כנגד המחבר, ושקערות שהודחו ביורה אסורות, כ' "אבל אם הודחו זה אחר זה או בכלי שני אפילו ביחד הכל שרי".

והנה באג"מ חיו"ד ג' סי' י' אות ב' מצינו שהשוואל (הר"ר נח אייזיק אהלבוים שליט"א) הקשה לו דמשמע מדברי הרמ"א הללו דרק בדיעבד שרי, אבל לא לעשות כן לכתחילה. אבל השיב לו בעל האג"מ זצ"ל שאינו כן, ואלא שמנו"כ שם מבואר (ובפרט מבלי הגר"א צ"ח:י"ח) דסבירא להו דזה שוה ממש לדין נ"ט בר נ"ט, אלא שבמקום שבנ"ט בר נ"ט כשרצונו להניח בתוך כותח ישנם מחמירים דאסור לכתחילה, הרי כשאין כוונתו אלא ליתנם בכלי חלבית, הכל מודים דאפ"ל דרך בישול מותר לכתחילה להניחם עם הכלים הנגדיים. וכ' האג"מ שכך עולה מדברי הרמ"א בסעי' הקודם לסעי' דידן (צ"ח:ב) שאף שכ' הרמ"א להחמיר לכתחילה בדרך בישול, מ"מ כ' וז"ל: אבל ליתנן בכלי שלהם מותר לכתחילה,

שיעורים ביורה דעה שנאמרו בק"ק ישראל הצעיר ד'מ"יין לייך ע"י הרב אברהם שטיינברג – שנת תשע"א לפ"ק

עכ"ל. ועיי"ש עוד בדברי האג"מ. (ובחי"ד ח"ב סוס"י כ"ט כ' וגם מהראוי שגם ידיח במים אחרים רותחין קודם אי יש פנאי לזה, היינו לא רק שלא להשתמש באותם המים אלא לרחוץ את המדיח-כלים פעם א' בין כלי הבשר וכלי החלב.)

שיעור ט"ז

סימן צ"ו – דבר חריף שנחתך בסכין, ובענין אפשר לסחטו דהיתירא

הקדמה לסימן צ"ו – חתיכת דבר חריף – עיקר הענין

חולין קי"א סע"ב – צנון שחתכו בסכין שחתך בו בשר אסור לאכלו בכותח, ובע"ז ל"ט ע"א מבואר דקורט של חילתית שחתכו בסכין של עכו"ם אע"ג דאינו בן יומו, מ"מ "חורפיה דחילתיתא מחליא ליה שמנוניתא, והוה ליה כנותן טעם לשבח." ונחלקו הראשונים באם סוגיא דידן דצנון שוה לאותו דהתם דחילתית. דהרבה ראשונים סוברים דהא דחתיכת דבר חריף אסרת, היינו רק שמבליע (מח' עד היכן) וגם דליכא לקולא דנ"ט בר נ"ט כיון שהוא מושך טעם ראשון. אבל לדעתיהו חתיכת דבר חריף לא יאסור (כשליכא בעין) כשהסכין אינו בן יומו. ולדעה זו, הך סוגיא דחילתית דבר אחר הוא, דחילתית חריף טפי (או משום דהתם כיון דאינו יודע באיזה מקום חתך, מחמירין ואוסרים את הכל). אבל הספר התרומה ס"ל על הנך תרי סוגיות דהיינו הך, ושחתית דבר חריף מחליא ליה לשבח. (אבל הסה"ת כ' את זה בלשון "ויכול להיות..." וגם מצינו שהמהר"ם מרוטנברג חלק עליו בסברא, אף שלא רצה לפסוק כנגדו. עכ"פ יש לנו על מה לסמוך במקום ספק. ובש"ע מובאת דעת הסה"ת בשם ויש אומרים.)

ובענין עד היכן אזיל הטעם כשנחתך דבר חריף בסכין, הנה גם בזה יש דיון באם סוגיא דידן דהא ע"פ הסוגיא דחילתית. שהרשב"א ס"ל דלמדים מסוגיא דהתם לאסור את הכל, אלא שהביא הרשב"א שהראב"ד אסר רק כדי נטילה (כשיעור אצבע, ואף שבתורת הבית הארוך נראה שביטל דעתו להראב"ד, העיר הב"י שבתה"ק לא נראה כן). ומאידך גיסא, הרי הרא"ש ס"ל דסגי בכדי קליפה, וכן כ' הטור בסי' דידן (ויש גורסים בדבריו במקום "עד שיקלוף" דצ"ל "עד שיגרד"). והב"י עשה כעין פשרה וס"ל דבעינן כדי נטילה, והרמ"א אבל ס"ל לכתחילה להחמיר כהרשב"א ודיעמיה.

בענין אפשר לסחטו דהיתירא

שאלה: א' חתך לחתיכות בצל בסכין בשרי ובטעות בישל אותו בתוך תבשיל חלבי של ביצים וירקות, אלא שבדואי יש שיעור בישול בתוך התבשיל. האם מותר לאכול את התבשיל עם בצלים שבתוכו?

תשובה: אע"פ שהבדי השלחן (צ"ו:כ"ו, וצ"ד:ע"ג) הסתפק וצייד קצת להחמיר, נראה דשפיר יש להקל בכה"ג.

תמצית הענין: הט"ז (צ"ו:ח') כ' להקל בכה"ג דאע"ג דמצינו בסי' ק"ו שדבר שנאסר אמרי' ביה אפשר לסחטו אסור, והוי כאילו לא יצא כל האיסור ממנו, מ"מ זהו רק באיסור, אבל בדבר שהוא היתר (בשר) שפיר אמרי' שיצא ממנו הכל כשיש שיעור ביטול. ובנקה"כ שם ציין שכבר קדמו השו"ת מהר"ם לובלין שציין לו בש"ך לעיל צ"ד:כ"ג. אבל המעיין שם לעיל בסי' צ"ד (סעי' ו') יראה שהציור שכ' המחבר שם הוא בקדרה חולבת, אבל לא בחלב ממש. והרעק"א כ' שם שלדעתו היה נראה שבדוקא נקט הכי, דבלא"ה הרי החלב יאסר את הירק מדין חנ"ג, ושוב יאסור הירק את כל התבשיל (ורק כשהוא רק קדרה חולבת שפיר מותרת דהויא נ"ט בר נ"ט). וכבר קדמו בזה הפלתי (צ"ד:ח') שכ' לדון לחלוק על המהר"ם לובלין.

ובאמת יש כאן ב' דיונים – הא' אם נימא חנ"ג על הירק לשוב לאסור את כל התבשיל, והב' אפי' אם לא נימא כן, אם עכ"פ יש לומר אפשר לסחטו אסור, ועכ"פ הירק יישאר באיסורו, וצריך להוציאו אף כשיש שיעור ביטול. והפלתי הנ"ל הסתפק בדיון הא', אבל בדיון הב' כ' בודאות כנגד דעת המהר"ם לובלין.

אבל הרבה אחרונים כתבו להגן על שיטת הט"ז בזה. והחוו"ד (צ"ו:א') כ' ליישב דעת הט"ז עפ"י יסוד שחידש שמה שנשאר מטעם אפשר לסחטו אסור הוי "טעם קלוש" שא"א לחול עליו שם איסור (משא"כ אם כבר נאסר, ה"ז נשאר באיסורו). ודימה את זה למאי דאמרי' לגבי נ"ט בר נ"ט, ד(לרוב ראשונים) אינו אלא בהיתירא ולא באיסורא.

אלא שהחוו"ד כ' להוכיח דעתו זה עפ"י ביאורו של הב"י בדעת העיטור שמובאת בטור סי' צ"ג. וקשה מאוד לעמוד על זה, שהרי דעת העיטור שם הוא דבר מופלא, שהרי כ' שאם היתה קדרה בשרית בן יומו, שעכשיו בישל בה חלב (בשיעור מספיק לבטל את הקדרה – וזה בעצמו חידוש, דאנן הא קי"ל שזה דבר שאי אפשר), הרי עכשיו מותר לבשל בו בין בשר ובין חלב!

שיעורים ביורה דעה שנאמרו בק"ק ישראל הצעיר ד'מיינ ליינ ע"י הרב אברהם שטיינברג – שנת תשע"א לפ"ק

והיד יהוד' (צ"ב:ג) כ' לדחות את יישובו של החו"ד בזה, אבל כ' (יד יהוד' צ"ד:כ"ט) להגן על שיטת הט"ז ודעימיה מטעם אחר. ועיקר דבריו דרך לגבי כחל ודם, שהאיסור היה בה מחיים, ובטבע, אמרי' דלא נפלט אלא בגמר בישול, ויש בו משום אפשר לסחטו אסור.

וגם אחרים מן הפוסקים עמדו על החילוק בדין מתי אמרי' דהוי כדבר נפרד משאר התשביל, ואמרי' חנ"נ ואפשר לסחטו, ומתי הוי הכל כא' שהרי בריש סי' צ"ב מצינו שחתיכה שנפלה לחלב אמרי' שהחלב שנכנס לתוך החתיכה אמרי' ביה חנ"נ. אבל אין אומרים כל על כלי. ובפשטות שהחילוק הוא בין אוכל לכלי. אבל החזו"א (יורה דעה י"ח:י) כ' באופ"א שהחילוק הוא בין אם האיסור מובלע בהיתר או שגם האיסור וגם ההיתר מובלעים בדבר אחר (וממילא שהיתר שמובלע בבצל נסחט ממנו). ועיי"ש מה שהעיר לפי"ז דא"ש רק לשיטת הרמב"ן בנ"ט בר נ"ט, אבל לא לשיטת התוס'.

והנה להלכה נראה שרוב מניין ובנין של הפוסקים ס"ל להקל בזה. דהנה כדעת הט"ז כן הוא גם דעת הש"ך (שציין לה שם בנקד"ה). וגם הרעק"א עצמו שציין לו הבדי השלחן הרי הסיק שמדברי המהר"ם לובלין משמע דלא כוותיה (ואף שהבדי השלחן ציין לשו"ת רעק"א מהדו"ק סי' ס"ז, הרי גם שם לא הכריע כנגד המהר"ם לובלין), וכן דייק רעק"א שגם דעת הרמ"א דלא כס"ד דידה (שהרי הרמ"א צ"ה:ב' כ' דלא בעינן ששים אלא נגד השבר הבלוע, לגבי תבלין שנדוכו במדוך של בשר, ולא כ' שייאסרו ע"י תערובתם בחלב). וכן ביד יהוד' הנ"ל הכריע כהט"ז. וגם דעת הערוה"ש (צ"ו:ט') כהט"ז, (אלא שסתר א"ע על להלן). וכן עי' בדרכ"ת צ"ד:פ' שהביא דעת הפוסקים להקל, ומה עוד דאפי' אם לקחו בעודן חמין בכף, מ"מ מותרים, עיי"ש.

להחמיר לענין פסח מדין איסור משהו

אבל אף אם נכריע כהט"ז בעניני יו"ד, מ"מ ישנו נפק"מ לדינא לחומרא מכל זה. דעי' במג"א סי' תמ"ז ס"ק ל"ח בסו"ד שכ' אודות זיתים שבלעו חמץ קודם לפסח, וז"ל: ואם נתבשלו הזתים קודם פסח אף הזתים עצמן חוזרים להיות מותרים דחמץ חוזר ונפלט ונתבטל הטעם בס', ואף שבש"ע סי' ק"ו כ' דאותה חתיכה אסורה, מ"מ הרי כ' מוהר"ם לובלין בתשו' דוקא היכא דבלע איסורא אבל היכא דבלע התיר' אף החתיכה עצמה מותרת וכ"פ הט"ז, ומיהו נ"ל דאף דמותר לקיימן מ"מ אסור לאכלן בפסח דפשט הש"ע והג"ה סי' ק"ו משמע דאין איסור נפלט ממנו לגמרי, וא"כ אף שהט"ז ומור"ם מיקל בבשר היינו אף את"ל דנשאיר בתוכו בשר כ"ש, שלא חיישי' משא"כ בחמץ דאוסר במשהו, ועוד דהא בלא"ה י"א חזור וניעור כמ"ש בס"ד, עכ"ל.

צע"ג – סתירה בדברי הערוה"ש במסקנתו לדינא בענין זה

בס' בדי השלחן (סי' צ"ד ציונים אות קנ"ט בסו"ד) עמד על סתירה בדברי הערוה"ש בנידון דידן. שהרי בס"י צ"ו סעי' ט' הביא דעת החולקים על הט"ז, ושוב הביא את הדוחים לדבריהם, ובסוף כ' "ואין שום ספק בזה." הרי שפסק לחלוטין כהט"ז ודעימיה, עיי"ש. אבל לעיל בס"י צ"ד סעי' כ"ז הביא הערוה"ש שהפלתי חולק על הש"ך שם (שהוא כדעת הט"ז), וכ' עליו הערוה"ש "וכן נראה עיקר לדינא." וצע"ג.

[צ"ע הדמיון שכ' הט"ז לדברי הרמ"א צ"ח:ד', וצ"ע בכוונת הדג"מ צ"ו:א'.]

מקור לדבריו התמוהים של הערוך השלחן

כ' הערוה"ש יו"ד סי' צ"ו סוף סעי' י"ג וז"ל: ובילדותי שמעתי מאחד הגדולים שגאון אחד הקיל ברעט"ך שקליפתו לבנה ואמר שאותו שקליפתו שחור הוא חריף יותר, והחוש מעיד כן, ואמר שהרעט"ך הגדילים בא"י ובבבל כולם קליפתן שחורה ומרים הרבה, ואפשר לסמוך ע"ז במקום הפסד, עכ"ל.

ובדרכ"ת (שם, ס"ק א') כ' דצ"ע אם יש לסמוך ע"ז אפי' במקום הפסד מרובה, שהרי כל הפוסקים שגרו במקומות שנמצאות בהן הרעט"ך הלבנה ולא הזכירו מקולא זו.

אבל כדי להבין מקורו האמיתי של הערוה"ש בזה, עי' בספרו של בנו – מקור ברוך ח"ג – פרק ט"ז סעיף ב' שהביא שם את כל העובדא עם הג"ר אליהו גולדברג שהיה אב"ד עיר באברויסק, מקום מולדתו של הערוה"ש. והוא הוא שהכיר בכשרונותיו ההלכתיות של הערוה"ש בילדותו והשפיע עליו הרבה. והג"ר גולדברג הזה ה' תלמיד הגר"ח מוואלאזין, ואירע מעשה עם צנון שחורה עם הגר"ח, וגילה את שיטתו שקיבל מהגר"א שבמקום שיש לפוסק שיטה, אין לו לבטל דעתו אפי' בפני גדולי הפוסקים, כל עוד שיש אופן לחלק ולעשות שאין דבריו סותרים לדבריהם הם לחלוטין. והגר"ח

**שיעורים ביורה דעה שנאמרו בק"ק ישראל הצעיר ד'מ"ן ל"ן
ע"י הרב אברהם שטיינברג – שנת תשע"א לפ"ק**

בעצם סבר שאין להחזיר בצנון בכה"ג, אבל רצה למצוא חילוק כדי שלא לחלוק בחלוטין על השו"ע. עיי"ש כל
העובדא...נפלא!